

МОЛОДЬ У ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ
(до 220-річчя заснування Ніжинської вищої школи)

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції
м. Ніжин, 17 квітня 2025 року

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
ННІ природничо-математичних, медико-біологічних наук
та інформаційних технологій
Кафедра географії, туризму та спорту
Освітньо-наукова лабораторія кафедри географії,
туризму та спорту
КЗ «Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв
імені Марії Заньковецької» Чернігівської обласної ради
Українське географічне товариство

МОЛОДЬ У ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ (до 220-річчя заснування Ніжинської вищої школи)

МАТЕРІАЛИ **III Всеукраїнської науково-практичної конференції** (17 квітня 2025 року)

УДК 911.2; 911.3.551.583(477.51)
М55

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 11 від 29.05.2025 року

Відповідальні за випуск: Остапчук В.В.

М55 Молодь у географічній науці (до 220-річчя заснування Ніжинської вищої школи): матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 17 квітня 2025 року). – Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2025. – 91 с.

ISBN 978-617-527-316-6

Збірник містить матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Молодь у географічній науці». Видання адресоване науковцям, викладачам, учителям, аспірантам, студентам.

Матеріали подано в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УДК 911.2; 911.3.551.583(477.51)

ISBN 978-617-527-316-6

© НДУ ім. М. Гоголя, 2025

ЗМІСТ

Фізична географія та геоекологія.....	6
1. Ареф'єва Софія	7
Адаптація середніх міст до сучасних змін клімату на прикладі Ніжина	7
2. Козирєва Марія	10
Сучасний стан кліматичних ресурсів для відновлення енергетики	10
3. Куц Віра	14
Воєнні конфлікти і довкілля: географічні аспекти	14
4. Юрченко Антон	16
Аналіз чинників формування селитебних ландшафтів (на прикладі Срібнянської територіальної громади)	16
Суспільна географія.....	19
5. Мацапура Ольга	20
Методика та методи суспільно-географічного дослідження природно-господарських територіальних систем	20
6. Ошурко Максим	23
Основні проблеми розвитку загальної середньої освіти Рівненської області	23
7. Русу Ірина	235
Реновація виробничих просторів як інструмент сталого міського розвитку	25
8. Тихоненко Вікторія	27
Проблематика міграційної поведінки українців під час війни.....	27
Рекреація та туризм	30
9. Бондар Юлія	31
Стан сільського зеленого туризму в Ніжинському районі у 2022-2024 роках	31
10. Глущенко Карина	33
Рекреаційний вид туризму. Рекреаційність Карпат.	33
11. Діденко Мар'яна	37
Темний туризм як вид туризму	37
12. Дмитренко Марія	39
Спортивний туризм. Мотоспортивний туризм. Картинг.	39

13.	Кива Олексій	42
	Формування позитивного іміджу сучасного підприємства сфери туризму.....	42
14.	Кононяко Марія	44
	Система 7Р Готель Optima Collection Ніжин.....	44
15.	Перевера Валентин	46
	Особливості розвитку українського туризму в умовах війни.....	46
16.	Кирпенко Вікторія	48
	Шопінг-туризм: подорож за покупками	48
17.	Шостак Вікторія	52
	Формування потенціалу конкурентоспроможності туристичного оператора	52
18.	Ющенко Карина	54
	Ринок лікувально-оздоровчого туризму України: стан та перспективи	54
19.	Цибенко Максим	56
	Овертуризм та управління регіональним розвитком	56
	Географічне краєзнавство	58
20.	Кузьменко Олександра	59
	Геотуризм як чинник сталого розвитку: перспективи Кіровоградщини.....	59
21.	Оганян Армаїс	62
	Туристичний потенціал Чернігівської області.....	62
22.	Сененко Марія, Шимчук Анна	65
	Географічна освіта в Ніжинській вищій школі: історія становлення та розвитку	65
23.	Чабан Дарина	68
	Болдині гори - визначне місце релігійного туризму Чернігова та району	68
	Методика викладання географії	72
24.	Демчук-Маригіна Дар'я	73
	Можливості платформи «Science for kids» для реалізації компетентісно-орієнтованого навчання	73
25.	Жарченко Анна	76
	Використання цифрових технологій для формування географічної компетентності здобувачів освіти старшої школи	76
26.	Мазур Катерина	80
	Сучасні технології навчання географії.....	80

27.	Проява Марія	82
	Використання ігрових технологій у процесі вивчення географії в 6-7класах: досвід Козилівської ЗОШ	82
28.	Резвін Богдан	86
	Використання штучного інтелекту в освітньому процесі: проблеми та перспективи (за результатами опитування вчителів)	86
29.	Холявко Дарина	88
	Роль шкільної географічної освіти у формуванні знань про вплив кліматичних змін на здоров'я	88

Фізична географія та геоекологія

Ареф'єва Софія

**Адаптація середніх міст до сучасних змін клімату
на прикладі Ніжина**

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,

м. Ніжин, Україна

Saref95q@gmail.com

Науковий керівник - к.г.н., доцент Остапчук В.В.

В умовах глобальних кліматичних змін особливої актуальності набуває питання адаптації міст, зокрема середнього розміру, до нових кліматичних реалій. Місто Ніжин, як типовий представник середніх міст України, стикається з необхідністю розробки та впровадження комплексної стратегії кліматичної адаптації, яка враховуватиме як загальні тенденції зміни клімату, так і місцеві особливості [1].

Сучасні кліматичні зміни створюють для Ніжина низку специфічних викликів. Спостерігається стійка тенденція до підвищення середньорічної температури, що призводить до частіших періодів аномальної спеки влітку. Змінюється режим опадів, що характеризується нерівномірністю їх розподілу протягом року – тривалі посушливі періоди чергуються з інтенсивними опадами, які можуть спричиняти підтоплення територій. Збільшується частота екстремальних погодних явищ, таких як сильні вітри, грози та град. За даними метеорологічних спостережень, середньорічна температура в регіоні підвищилась на 1.2°C за останні 30 років. Кількість днів із температурою вище +30°C збільшилась на 15-20% порівняно з періодом 1990-2000 років. Річна кількість опадів змінилася незначно, але їх розподіл став більш нерівномірним – 35% річної норми опадів може випадати за 2-3 літні місяці. Частота екстремальних погодних явищ зросла на 25% за останнє десятиліття [2, 6].

Враховуючи ці виклики, адаптація Ніжина до кліматичних змін є актуальною. Багато міст в Україні та світі вже мають практичний досвід упровадження заходів з адаптації до нових кліматичних особливостей, який варто використовувати в контексті Ніжина [9].

Розглянемо декілька ключових для Ніжина напрямків, які повинні охоплювати заходи з адаптації. Першочергового значення набуває управління водними ресурсами міста. Наприклад, у Львові активно впроваджуються заходи з модернізації зливової каналізації та використання дощової води. Встановлення біоводоочисних систем та будівництво підземних резервуарів дозволяє ефективно керувати водними ресурсами та зменшувати ризики підтоплення. Зважаючи на досвід Львова, доцільною для Ніжина є модернізація системи водовідведення, яка має враховувати можливість раптових інтенсивних опадів.

Важливим елементом є впровадження систем збору та повторного використання дощової води, що дозволить зменшити навантаження на міську каналізацію та забезпечити додаткове джерело води для технічних потреб [4].

У Вінниці активно реалізується комплексна програма енергоефективності, яка включає термомодернізацію будівель та встановлення відновлюваних джерел енергії. Завдяки цим заходам у місті вдалося зменшити споживання енергії на 35%. Беручи до уваги досвід Вінниці, Ніжин може ефективно впроваджувати термомодернізацію будівель. Очікується, що це може зменшити споживання енергії на опалення на 40-60%. Крім того, важливим кроком є заохочення мешканців та підприємств до встановлення сонячних панелей. Потенціал використання сонячної енергії в місті оцінюється на рівні 1200 кВт•год/м² на рік. Впровадження сучасного LED-освітлення у громадських місцях також сприятиме значному зменшенню енергоспоживання [7, 8].

Зелена інфраструктура міста відіграє критично важливу роль у пом'якшенні наслідків кліматичних змін. Берлін активно розширює зелену інфраструктуру, впроваджуючи концепцію "зелених дахів" та міських парків. Це дозволяє зменшити ефект міського теплового острова та покращити якість повітря. Необхідно не лише зберегти існуючі зелені насадження, але й розширити їх площу, створюючи нові парки та сквери. Особливу увагу слід приділити формуванню зелених коридорів, які забезпечуватимуть природну вентиляцію міста та сприятимуть покращенню мікроклімату. Перспективним напрямком є впровадження технологій озеленення дахів та фасадів будівель, що допоможе зменшити ефект міського теплового острова. У сфері зеленої інфраструктури Ніжина наразі забезпеченість зеленими насадженнями становить 14.2 м² на одного мешканця, що на 5.8 м² нижче нормативного показника. Для досягнення нормативів необхідно збільшити площу зелених насаджень на 215 га. Дослідження показують, що створення зелених коридорів може знизити температуру повітря в міському середовищі на 2-3°C влітку. Озеленення дахів здатне зменшити витрати на охолодження будівель на 25-30% у літній період [4, 5].

Копенгаген активно розвиває систему міського транспорту, створюючи розгалужену велоінфраструктуру та стимулюючи використання громадського транспорту. Завдяки таким заходам місто змогло зменшити викиди CO₂ на 40% за останні 20 років. Такий досвід є корисним і для Ніжина. Транспортна система міста потребує суттєвої модернізації. Необхідно розвивати велосипедну інфраструктуру, створювати пішохідні зони та оптимізувати роботу громадського транспорту. Частка громадського транспорту в загальному пасажиропотоці становить 43%, приватного автотранспорту – 52%, велосипедного – лише 5%. Створення 25 км велодоріжок та оптимізація маршрутів

громадського транспорту дозволить знизити викиди CO₂ на 15-20% до 2030 року. Це дозволить зменшити викиди парникових газів та покращити якість повітря в місті [8].

Особливістю Ніжина є його багата історична спадщина, яку необхідно враховувати при плануванні адаптаційних заходів. Історичний центр міста потребує спеціальних підходів до захисту від підтоплень та екстремальних погодних явищ, які б не порушували його автентичність. При цьому адаптаційні заходи можуть бути інтегровані в розвиток туристичного потенціалу міста [3, 10].

Для успішної реалізації адаптаційних заходів необхідна ефективна система управління та моніторингу. Важливо забезпечити координацію дій між різними підрозділами міської влади, залучити громадськість до процесу прийняття рішень та налагодити співпрацю з науковими установами. Регулярний моніторинг кліматичних показників та оцінка ефективності впроваджених заходів дозволять своєчасно коригувати адаптаційну стратегію [1, 8].

Фінансування адаптаційних заходів може здійснюватися з різних джерел. Окрім міського бюджету, важливо залучати кошти міжнародних фондів та програм, спрямованих на боротьбу зі зміною клімату. Перспективним є впровадження енергосервісних контрактів та створення міських програм підтримки енергоефективності [7].

Успішна адаптація Ніжина до кліматичних змін вимагає комплексного підходу та довгострокового планування. Важливо забезпечити баланс між необхідністю впровадження сучасних адаптаційних рішень та збереженням історичного характеру міста. При цьому досвід Ніжина може стати корисним прикладом для інших середніх міст України, які стикаються з подібними викликами [4, 5, 9].

Таким чином, адаптація Ніжина до кліматичних змін є складним але необхідним процесом, який вимагає системного підходу та залучення всіх зацікавлених сторін. Успішна реалізація адаптаційних заходів не лише підвищить стійкість міста до кліматичних викликів, але й сприятиме його сталому розвитку та покращенню якості життя мешканців.

Список використаних джерел:

- 1 Заліська Ю. Кліматичні зміни та їх вплив на стан довкілля Чернігівщини. ЧЕline. 18.05.2018. URL: <https://cheline.com.ua/news/-klimatichni-zmini-ta-yih-vpliv-na-stan-dovkillya-chernigivshhini-131389>
- 2 Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області за 2023 рік / Департамент екології та природних ресурсів Чернігівської ОДА. Чернігів, 2024. 187 с.
- 3 Профіль громади міста Ніжина / Ніжинська міська рада. Ніжин, 2023. 78 с.

4 Екодія. Адаптація до зміни клімату міст України: фактори та дії для системного планування: посібник. Київ, 2021. 120 с.

5 Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Адаптація до зміни клімату в Україні: проблеми і перспективи. 2023. URL: <https://dsns.gov.ua/ua/adaptaciya-do-zmini-klimatu-v-ukraini-problemi-i-perspektivi>

6 Український гідрометеорологічний центр. База даних кліматичних показників України 1990-2023 рр. Київ, 2024. URL: <https://meteo.gov.ua/ua/database>

7 Національний інститут стратегічних досліджень. Кліматична політика України: енергетична складова: аналітична доповідь. Київ, 2021. 64 с.

8 Міська програма сталого розвитку та адаптації до кліматичних змін міста Вінниці на 2021-2030 роки / Вінницька міська рада. Вінниця, 2021. 103 с.

9 Шевченко О., Власюк О., Ставчук І., Ваколюк М. Оцінка вразливості та заходи з адаптації до зміни клімату: Чернігівська область. Київ: Екодія, 2022. 36 с.

10 Климчук О.М., Михайленко В.П. Інноваційні підходи до адаптації історичних міст України до кліматичних змін. Екологічний вісник. 2023. №4(34). С. 45-52.

Козирєва Марія

Сучасний стан кліматичних ресурсів для відновлення енергетики

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна
mary4045@ukr.net*

Науковий керівник – к.г. н., доцент Остапчук В. В.

У контексті глобальних кліматичних змін, зростання енергетичних потреб та вичерпності традиційних джерел енергії, відновлювана енергетика набуває стратегічного значення для сталого розвитку. Одним із ключових чинників ефективного використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є наявність та стан кліматичних ресурсів – енергії Сонця та вітру. Зміна клімату вже впливає на просторово-часовий розподіл цих ресурсів, що потребує постійного моніторингу та переоцінки їхнього потенціалу. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації та планування нових об'єктів ВДЕ відповідно до сучасних кліматичних умов.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану кліматичних ресурсів, які мають ключове значення для розвитку відновлюваної енергетики.

Для відновлюваної енергетики використовують невичерпні кліматичні ресурси, а саме енергію Сонця і вітру. Головний показник, який визначає потенціал сонячної енергії є сумарна сонячна радіація, що складається з прямої та розсіяної радіації. Сучасні зміни клімату призводять до зміни у співвідношенні днів з циклональною та антициклональною погодою, а через те у співвідношенні прямої та розсіяної радіації, але менше впливають на сумарну радіацію. У вітроенергетиці використовують вітер приземного шару. При використанні вітру для енергетики аналізують його характеристики, такі як середня швидкість, напрямок і повторюваність.

Запровадження “зелених” технологій отримання енергії є відповіддю на незворотні зміни клімату нашої планети. Це зумовило збільшення інвестицій до сектору енергетики з відновлюваними джерелами. За період з 2015 по 2024 роки інвестиції зросли на 428 млрд дол. і складають 771 млрд дол.

Найбільший приріст потужності в секторі енергетики з відновлюваних джерел припадає на вітрову та сонячну енергетику. Станом на 2023 рік разом вони складають 63% від загальної потужності ВЕД. Сонячна енергетика лідирує не лише за загальним обсягом інвестицій, але й за темпами зростання потужності. З 2014 по 2023 потужність сонячних електростанцій зросла на 26,1%, а вітрової енергетики на 5,7% [2].

На Китай припадає 43% нової потужності, або 609,9 ГВт. Інші дев'ять країн-лідерів (Сполучені Штати, Японія, Німеччина, Індія, Бразилія, Австралія, Іспанія, Італія, Нідерланди) додали в сумі 537,9 ГВт.

Вітроенергетика ще лише набуває популярності, її розвиток гальмують несприятливі умови, як то низька швидкість вітру. У 2023 році цей сектор встановив 1017,3 ГВт потужності, що більше, ніж у попередньому році на 12,7%. У регіональному відношенні найбільшу кількість цільових інвестицій та найбільшу загальну потужність вітропарків (508,5 ГВт) спостерігаємо в Азії, Європі та Північній Америці [2].

Як і у випадку з сонячною енергією, Китай має значну перевагу в нових та накопичених установках вітрової енергії. У 2023 році він додав 441,8 ГВт (43,3% від світового загального обсягу), у порівнянні з 406,5 ГВт в інших дев'яти країнах (Сполучені Штати, Німеччина, Індія, Іспанія, Бразилія Нідерланди, Швеція, Канада, Велика Британія та Франція) разом узятих [2].

В Україні існують достатньо сприятливі умови для використання сонячної енергії. Середньорічна кількість сумарної сонячної радіації, що потрапляє на 1 м² поверхні, на території України знаходиться в межах від 4000 МДж/м² в її північній частині до 5000 МДж/м² і вище на

півдні України. Тривалості сонячного сяйва в середньому за рік варіюється від 2000 – 2100 годин у західних районах Полісся та Лісостепу до 2300 – 2400 годин у Криму та на узбережжях Чорного й Азовського морів [1].

В Україні динаміка розвитку сонячної електроенергетики є найбільшою серед всіх ВДЕ – встановлені потужності сонячної енергетики України мають тенденцію до щорічного зростання. Станом на 2024 рік, на сонячні електростанції в Україні припадає близько 75% виробництва «зеленої» енергії. Наразі в країні діє близько 1400 об'єктів сонячної генерації різної потужності [3].

Оптимальними для експлуатації є області на півдні країни. Безумовним лідером за СЕС являється Херсонська область. Через сприятливе географічне розміщення ефективність станцій вища, ніж по державі на 18% [4].

Держава стала стимулювати встановлення сонячних батарей на будинках, шляхом впровадження «зеленого» тарифу. Загальна потужність СЕС домогосподарств -1,4 ГВт.

Південь Чернігівської області отримує питомої сумарної сонячної радіації до 1250 кВт год/м², більша частина регіону – до 1220 кВт год/м². Виходячи з цього, більш раціональним є будівництво СЕС саме на півдні області, де сонячного випромінювання більше. Енергія сонячного випромінювання є відносно сталою, тому динаміку проаналізувати немає можливості. Станом на сьогодні в області функціонує 392 СЕС, загальною потужністю 26,15 МВт. З них 13 установок належать юридичним особам із сукупною потужністю 17,67 МВт, а 379 установок в приватних домогосподарствах із загальною потужністю 8,48 МВт.

Вітрова енергетика України виробляє близько 1,7 ГВт. Найбільш придатними для будівництва вітрових електростанцій (ВЕС) є узбережжя Чорного та Азовського морів, Карпати та Кримські гори, Херсонська, Одеська, Донецька, Запорізька, Миколаївська та Луганська області.

Найвища швидкість вітру спостерігається в Карпатах та АР Крим – до 7 м/с, що звісно може сприяти будівництву вітрових електростанцій саме на цих територіях. Також високий показник характерний для приморських територій, що пов'язано із бризами. Північна частина України має середню швидкість вітру в межах 4-4,5 м/с, що не дозволяє активно використовувати вітрову енергетику, проте все ж це є можливим.

На рис. 1 можна побачити динаміку середньої швидкості вітру в Чернігівській області, де коливання за період з 1990 по 2024 відбувалося в межах від 4,7 до 4,0 м/с. За графіком можна зазначити, що при помітній міжрічній мінливості даного показника спостерігалася тенденція незначного зменшення швидкості вітру відносно 1990-х років, тобто зміна вітрового режиму загалом не є сприятливою для ВЕС.

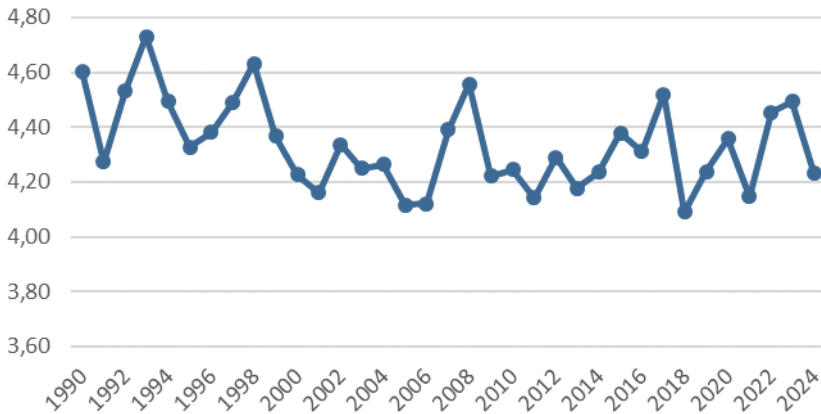

Рис. 1. **Динаміка швидкості вітру у Чернігівській області за період з 1990 по 2024 роки**

Отже, сучасний стан кліматичних ресурсів свідчить про високий потенціал розвитку відновлюваної енергетики як у світі, так і в Україні. Попри вплив глобальних кліматичних змін, сумарна сонячна радіація та параметри вітрового режиму залишаються достатніми для ефективного використання в енергетичних цілях. Україна має всі передумови для подальшого нарощування потужностей у сфері ВДЕ.

Список використаних джерел:

1. Відновлювані джерела енергії: видання друге, доповнене/ За заг. ред. С. О. Кудрі. Київ: Інститут відновлюваної енергетики НАНУ, 2024. 492 с.
2. Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики (IRENA). Renewable Energy Statistics 2024 [Електронний ресурс]. – Абу-Дабі: IRENA, 2024. – 122 с. – Режим доступу: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2024/Jul/IRENA_Renewable_Energy_Statistics_2024.pdf
3. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Звіт про стан розвитку відновлюваної енергетики в Україні за 2023 рік [Електронний ресурс]. – Київ, 2024. – 36 с. – Режим доступу: <https://saee.gov.ua/uk/reports>

Воєнні конфлікти і довкілля: географічні аспекти

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна
viru.28092004@gmail.com.*

Науковий керівник – к. г.н., доцент Остапчук В. В.

У ХХІ сторіччі збройні сутички лишаються серед ключових факторів дестабілізації не лише у соціально-економічній, а й екологічній площині. Значні знищення довкілля внаслідок бойових операцій зумовлюють великі трансформації у геосистемах, погіршують якість води, повітря, ґрунтів, нищать флору та фауну, порушують усталені ландшафтні процеси. Через воєнні дії деградує не тільки довкілля, а й самі основи сталого розвитку, що кидає виклик сучасній географічній науці.

Ця тема набуває надзвичайної ваги на тлі збройного конфлікту в Україні, який триває з 2014 року та посилився у 2022 році після повномасштабного вторгнення. Водночас, аналогічні екологічні лиха були притаманні й іншим конфліктам сучасності – в Іраку, Афганістані, Сирії, Лівії.

З-поміж українських науковців варто відзначити Миколу Бойка, котрий здійснив аналіз екологічних наслідків війни в Україні, Олександра Копиленка та Олену Снігур, що зосередились на важливості правового механізму захисту довкілля в час війни, Світлану Шапаренко, яка досліджувала цю проблему через призму сталого розвитку.

Збройні зіткнення мають вплив на природні та антропогенні системи, при цьому ці впливи мають виражений просторовий вимір. Проблеми, що виникають, розподіляються на безпосередні (руйнування, займання, вибухи) та опосередковані (забруднення, деградація, активізація зсувів, розмивання ґрунтів).

На прикладі України фіксується велике пошкодження довкілля в зонах бойових дій: руйнування промислових об'єктів, АЗС, складів хімічних речовин викликає забруднення водних ресурсів і ґрунтів; ушкодження заповідників та лісових масивів призводить до втрати біорізноманіття; зміна русел річок і каналів веде до послаблення водної безпеки [1].

На Донбасі, згідно з дослідженнями, затоплення шахт провокує підняття рівня шахтних вод та надходження важких металів до поверхневих вод, а горіння териконів спричинює забруднення повітря. У прифронтових районах, на зразок Запорізької, Харківської, Херсонської

областей, фіксується руйнування сільськогосподарської інфраструктури, що веде до деградації землекористування [3].

Війна в Іраку та Сирії супроводжувалася значними екологічними катастрофами. Зокрема, під час війни в Перській затоці у 1991 році Кувейт зазнав збитків через навмисне підпалення більше ніж 600 нафтових свердловин. Це спричинило формування густої хмари отруйних речовин, яка накрила чималу територію країни. В Сирії внаслідок тривалої війни відбулося забруднення ґрунтів, руйнування іригаційних систем, засолювання сільськогосподарських угідь [2].

Згідно з інформацією ЮНЕСКО, у час бойових дій також зазнає втрат природна спадщина: руйнуються ландшафтні парки, зменшується кількість рідкісних видів, зникають екологічні коридори. У звіті за 2022 рік наголошено, що вплив війни на біорізноманіття перетворюється на глобальну проблему, оскільки наслідки знищення екосистем відчуються не лише на місцях, а й на регіональному рівні, спричиняючи ланцюгові реакції [5].

Слід також звернути увагу на правничий бік питання. ЮНЕП підкреслює, що екологічні злочини під час війни не завжди кваліфікуються як міжнародні правопорушення. Здебільшого вони залишаються без покарання. Отже, важливим завданням для науковців та правників є розробка ефективного механізму моніторингу та фіксації еко-злочинів, зокрема шляхом застосування супутникових знімків, ГІС-аналізу, біомоніторингу [3; 5].

Географія може відігравати важливу роль у діагностиці, моделюванні та передбаченні впливу війни на довкілля. Використання даних дистанційного зондування Землі, створення карт зруйнованих територій, аналіз природно-ресурсного потенціалу постраждалих регіонів сприяє організації екологічного відновлення на науковій основі [4].

Військові зіткнення – це не тільки гуманітарна катастрофа, а й суттєва екологічна загроза. Їхній вплив виражається у трансформації просторових ознак природних та створених людиною систем, формуванні зон екологічного лиха, руйнуванні ландшафтної структури та зменшенні біорізноманіття. Географічні дослідження дають змогу відстежувати ці зміни у просторі та часі, а також сприяють розробці практичних рішень для відновлення довкілля. Після завершення бойових дій необхідно здійснити фахову оцінку збитків, врахувати екологічні аспекти у процесах відбудови та створити міжнародні механізми відповідальності за екологічні злочини. Отже, тема взаємодії війни та природи є не тільки актуальною, але й стратегічно важливою для безпеки майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Бойко М. В. Екологічні наслідки війни в Україні / Географія та основи економіки в школі. 2023. № 1. С. 6–11.
2. Копиленко О. П., Снігур О. Г. Екологічні виклики та проблеми правового забезпечення охорони довкілля під час воєнного стану / Право України. 2023. № 3. С. 45–52.
3. Програма ООН з довкілля (UNEP). Environmental Consequences of War and Armed Conflict. – URL: <https://www.unep.org>
4. Шапаренко С. П. Війна та довкілля: виклики сталого розвитку. Київ : Академія, 2022. 160 с.
5. ЮНЕСКО. Вплив війни на біорізноманіття. 2022. URL: <https://www.unesco.org>

Юрченко Антон

Аналіз чинників формування селитебних ландшафтів (на прикладі Срібнянської територіальної громади)

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

antonurchenko42@gmail.com

Науковий керівник – к.г.н., доцент Шовкун Т.М

У сучасних умовах трансформації природного середовища під впливом антропогенної діяльності зростає значення вивчення селитебних ландшафтів як особливого типу антропогенних ландшафтних систем. Сільські селитебні ландшафти є основою функціонування населених пунктів, формують умови проживання, впливають на якість життя населення та соціально-економічний розвиток території. Особливої актуальності ця тема набуває в контексті реформ децентралізації та створення територіальних громад, що зумовлює потребу в ефективному плануванні просторового розвитку.

Метою дослідження є встановлення чинників та закономірностей формування сільських селитебних ландшафтів Срібнянської територіальної громади.

Селитебні ландшафти належать до категорії антропогенних ландшафтів, які формуються в результаті тривалої взаємодії між природними компонентами середовища та поселенською діяльністю людини. Теоретичний аналіз поняття «селитебний ландшафт» свідчить про наявність різних підходів до його трактування: одні дослідники акцен-

тують на функціональному аспекті, інші – на структурному, морфологічному або соціально-просторовому [2].

Селитебний ландшафт є складною геосистемою, яка включає житлову, господарську, рекреаційну та інженерно-інфраструктурну забудову, інтегровану в природне середовище.

Виокремлюють різні чинники, що впливають на формування селитебних ландшафтів. До природних чинників належать рельєф, геологічна будова, гідромережа, кліматичні умови, ґрунти та рослинний покрив, які визначають територіальні можливості для освоєння, забудови, ведення господарства [1]. До антропогенних – демографічна структура, історико-культурні процеси, особливості землекористування, типи забудови, рівень розвитку інфраструктури [3].

Для дослідження селитебних ландшафтів використовують різні комплексні підходи, що поєднують картографічні методи, аналіз супутникових знімків, польові спостереження, геоінформаційні технології та методи історико-географічного аналізу.

Срібнянська територіальна громада була утворена у 2017 року. До її складу входять 29 населених пунктів та 12 старостинських округів. Адміністративний центр – селище Срібне [4].

У тектонічному відношенні територія громади охоплює центральний грабен Дніпровсько-Донецької западини, яка складена переважно відкладами девонського періоду. У той же час тут також залягають осадові породи кам'яновугільного та пермського періодів, розчленовані поперечними блоками. Западина відповідає Придніпровській низовині, а її східна частина поступово переходить у Полтавську рівнину.

Рельєф території це погорбована рівнина з абсолютними висотами у межах 165–182 м. Поверхня рівнини розчленована ярами, балками та річковими долинами, що формують унікальний ландшафт.

Клімат помірно-континентальний, із теплим літом і м'якою зимою. Середньодобова температура найхолоднішого місяця становить 6,7°C, а найтеплішого – +19,6°C, при середньорічній кількості опадів 550–600 мм. Такі кліматичні умови є сприятливими для проживання.

Найбільшою водною артерією громади є р. Лисогір, яка поблизу с. Дігтярі впадає в р. Удай. Її Притоки Галка, Лозів'янка, Утка, Тростянка та Глинна мають важливе значення для формування селитебних ландшафтів території.

Основним ресурсом для розвитку сільськогосподарської діяльності є родючі ґрунти, серед яких домінують чорноземи [4].

У межах громади простежується закономірна залежність між природними умовами та розміщенням сільських поселень: більшість з них зосереджена поблизу водних об'єктів і на підвищених ділянках рельєфу, що дозволяє уникати підтоплень.

Дослідження історичних умов формування території засвідчує, що як тип ландшафту вона почала формуватися ще у бронзовий вік. У подальші століття сформувалась мережа сільських поселень, багато з яких зберегли своє розташування до сьогодні. Але у другій половині XX століття під впливом аграрної політики радянського періоду, у тому числі укрупнення колгоспів, значна частина території зазнала перетворень [5]. На сьогодні землеробство та тваринництво залишаються основою господарства Срібнянської територіальної громади. З особливостями діяльності території пов'язана назва села Дігтярі, що вказує на виробництво дьогтю на цій території в минулому.

Отже, селитебні ландшафти Срібнянської ТГ сформувалися в результаті тривалої взаємодії сприятливих природних умов, особливостей історико-культурного розвитку та умов природокористування. Розміщення поселень залежить від природного каркасу, а їхня структура відображає історичний розвиток та географічні особливості. Розуміння цих процесів важливе для збалансованого розвитку громади.

Список використаних джерел:

1. Григорович М.В. Про вплив природних умов на формування міст. URL: <https://www.bulletin-esgeograph.org.ua/>
2. Денисик Г.І., Тімець О.В. Регіональна антропогенне ландшафтознавство. URL: <http://library.vspu.edu.ua>
3. Ілляш Д. І., Ткач Д. В. Соціально-економічний розвиток поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства. Тернопіль : Астон, 2013. 204 с.
4. Стратегія розвитку Срібнянської Територіальної Громади Чернігівської області на 2021–2027. URL: <https://sribne-otg.cg.gov.ua>
5. Звід пам'яток історії та культури України. Чернігівська область. Вип. 6: Срібнянський район /упоряд. Е. Ілляшенко, О. Коваленко, О. Потапенко, А. Сапрунова. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2020. 152 с.

Суспільна географія

Суспільна географія

Мацапура Ольга

**Методика та методи суспільно-географічного дослідження
природно-господарських територіальних систем**

Радомишльський опорний ліцей 2, м. Радомишль, Україна

todria@ukr.net

Наукові керівники:

к.г.н., доцент Ткаченко Т.І.

к. держ. упр., доцент Козловський Є.В.

Однією з важливих методологічних проблем дослідження природно-господарських територіальних систем (ПГТС) є потреба його детально системно-структурно проаналізувати на регіональному рівні, особливо організаційно-територіальний аспект із залученням максимального спектру методів дослідження. Крім того, слід зосередити увагу на ієрархічних елементах територіальної структури, в основі виділення яких повинні бути такі критерії, як рівні локалізації об'єктів ПГТС, особливості формування функціональних зв'язків та взаємодії між компонентами ПГТС регіонального рівня. Під час суспільно-географічного дослідження ПГТС потрібно виходити з позиції вивчення суспільно-територіальних комплексів, враховувати при цьому взаємозв'язки з системою розселення, розміщенням виробництва, розташування та доступність інфраструктури ПГТС, формування причинно-наслідкових зв'язків та функціонально-компонентної структури ПГТС. Все вищезазначене підкреслить важливість позиції регіоналізації сучасних територіальних ПГТС для подальшого впровадження інновацій і пошуку оптимальних шляхів розвитку.

Складні взаємодії між суспільством і гео- та екосистемами призвели до формування особливого утворення – ПГТС. Аналіз наукової літератури показує, що в контексті взаємодії суспільства і природи, природно-господарські територіальні системи є різновидом територіальних систем різних типів і рангів, поряд із такими поширеними категоріями, як-то «еколого-економічні системи», «соціо-еколого-економічні системи», «територіальні соціально-економічні системи», «територіальні рекреаційно-вікові системи», «природно-господарські комплекси» тощо.

Вивченню сутності, властивостей, структури, чинників і закономірностей розвитку природно-господарських систем, типології ПГТС, принципів виокремлення, аналізу розвитку природно-господарських систем присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Водночас єдиного підходу до визначення сутності та структури ПГТС дотепер не склалося. Вивченню властивостей, структури, чинників і закономірностей розвитку ПГТС, типології, принципів виок-

ремлення, аналізу розвитку, системи управління та оцінці внеску природно-господарських систем у соціально-економічний розвиток певного регіону присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників [1].

Водночас варто зазначити, що єдиного підходу до визначення сутності та структури природно-господарських систем наразі не склалося. Еволюція підходів до визначення поняття «природно-господарська територіальна система» тісно пов'язана з поняттями «геосистема» та «екосистема».

Основа, структура і просторові масштаби природно-господарської територіальної системи визначаються природними умовами території її формування. Виробничий блок ПГС, як найактивніша частина системи, на думку К. Й. Кілінської, К. А. Позаченюк та інших дослідників, чинить значний вплив усіх видів на систему в цілому. Цілісність ПГС забезпечується єдністю соціальних та економічних функцій системи, а тривалість природокористування визначає тривалість існування. У рамках цієї системи виникають нові стійкі елементи як у природній складовій, так і різні типи природно-антропогенних взаємодій на основі використання людиною потенціалу природної системи [2].

Свого часу, Г.І. Швєбс, запропонував особливу модель ПГС, де господарська і природна підсистеми утворюють цілісну єдність, а антропогенний чинник є внутрішнім елементом розвитку системи. Природно-господарські системи є предметом дослідження багатьох учених: географів, економістів, економісти найчастіше розглядають природно-господарські системи з позиції відтворювального процесу, а географи розглядають природно-господарські системи як «ділянки території, однорідні та обмежені з погляду передумови обмежень для них чи інших видів діяльності» [2,3].

Природно-господарська територіальна система (ПГТС) – це сукупність природного середовища та господарської діяльності людини, яка перебуває в даному природному середовищі. Крім того, під природно-господарською системою (ПГТС) розуміють сукупність природних і територіально, технологічно та економічно взаємопов'язаних між собою господарських підсистем, які спільно використовують та охороняють природні, економічні та трудові ресурси, мають спільну господарську, соціальну й природоохоронну інфраструктуру і спільне функціонування, а також мають спільний потенціал. Суспільно-географічні дослідження є важливим етапом у механізмі ефективного управління територією. У сучасному інформаційному світі система управління територіальним розвитком потребує оперативного опрацювання інформації для розроблення управлінських заходів, спрямованих на раціональне використання природно-ресурсного потенціалу та розвиток соціально-економічної сфери регіону [3].

Методика суспільно-географічного вивчення певного регіону чи території у вітчизняній науці є досить традиційною. Водночас сучасні тренди суспільно-географічних досліджень, спрямованих на практику територіального управління диктують необхідність актуалізації методичної складової дослідницького процесу. Загалом всі методи географії можна поділити на два великі класи – загально-географічні та тематичні. При цьому будь-які угруповання методів мають дещо умовний характер, оскільки самі методи перебувають у стані перманентного розвитку та вдосконалення. До методів отримання вихідної інформації належать: спостереження, метод польових досліджень, дистанційний, анкетування. Головним завданням спостереження є вивчення функціонування територіальних систем у просторі та часі. Цей метод дослідження широко застосовується під час вивчення систем розселення, планування населених місць, використання земель, виявлення просторових відмінностей у господарській діяльності та побуті населення. Польові дослідження проводяться за спеціально розробленими програмами і включають суцільне обстеження території, маршрутні спостереження і вивчення типових ділянок.

Дистанційні методи, серед яких основними є аерокосмічні, дозволяють вивчати об'єкти на значній відстані, що може досягати кількох тисяч кілометрів. Ці методи різноманітні: візуальні, фотографічні, телевізійні, електронно-оптичні, спектрометричні, радарні, радіо-теплові, лазерні тощо. Соціологічні дослідження включають чотири послідовних, організаційно-автономних, що змінюють один одного, і водночас змістовно взаємопов'язаних етапи: підготовку дослідження; збір первинної соціологічної інформації; підготовку зібраної інформації до обробки та її комп'ютерну обробку; аналіз обробленої інформації, підготовку звіту за підсумками дослідження, формулювання висновків і рекомендацій.

Крім того, важливим кількісним методом суспільно-географічного дослідження ПГТС є метод балів – передбачає цифрову оцінку географічних об'єктів і процесів, наприклад:

- оцінка природних ресурсів;
- оцінка природно-ресурсного потенціалу територій;
- оцінка природних умов життя населення;
- оцінка характеристики чинників розміщення промисловості;
- характеристика районного планування;
- оцінка моделювання територіально-виробничих комплексів.

Отже, суспільно-географічне дослідження ПГТС регіонального рівня передбачає застосування загальнонаукових і широкий спектр конкретно-наукових географічних методів дослідження. Перспективи подальших досліджень пов'язані з детальнішим вивченням застосування системи методів під час аналізу особливостей компонентної і територіальної організації регіональних природно-господарських комплексів та систем.

Список використаних джерел

1. Козловский Є. В., Зараховський О. О., Ткаченко Т. І. Концепція розумного міста як чинник успішного розвитку міського туризму. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. вип. 24. С. 92–96.
2. Швебс Г. І. Природно-господарські територіальні системи. *Сучасні географічні проблеми Української РСР* : тези доповідей VI з'їзду Географічного товариства УРСР, КІЇВ, Україна. 1990. С. 35–47.
3. Tkachenko T, Mstowska I. Recreational and economic component as a modern component of socio-cultural activity. *Administrative and socio-economic systems: scientific and practical aspects of sustainable development* : monograph. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2021. С. 238–248.

Ошурко Максим

Основні проблеми розвитку загальної середньої освіти Рівненської області

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна
Osurko2003@gmail.com*

Науковий керівник – професор Барановський М.О.

В сучасних умовах загальна середня освіта Рівненської області перебуває під впливом значних викликів, що пов'язані не лише з загальнодержавною освітньою реформою, а й із наслідками воєнного стану. Геополітична ситуація, соціально-економічна нестабільність, зміни в демографічному складі населення регіону та внутрішня міграція населення вимагають комплексного аналізу основних проблем, що стоять перед освітньою галуззю.

Однією з найактуальніших проблем залишається матеріально-технічна база закладів освіти, яка, попри певні позитивні зрушення за останні роки, залишається недостатньо модернізованою. Значна частина шкіл, особливо в сільській місцевості, потребує ремонту, оновлення навчального обладнання, доступу до швидкісного інтернету та забезпечення елементарних умов безпеки, таких як наявність укриттів. У нинішніх умовах війни це питання набуло особливої ваги [1].

Ще однією проблемою є кадровий дефіцит у закладах освіти, зокрема брак вчителів природничо-математичних дисциплін, іноземних мов та інформатики. Ситуація ускладнюється тим, що частина

педагогів змушена була виїхати за кордон або призвана до лав Збройних Сил України. Водночас молоді фахівці не завжди готові працювати в сільських громадах через низьку заробітну плату, відсутність житла та складні умови праці [2].

Окремої уваги заслуговує питання освітньої нерівності між містом і селом. Хоча формально всі учні мають рівний доступ до освіти, на практиці ця рівність є умовною. Учні з сільської місцевості часто позбавлені можливості навчатися в повному обсязі через брак фахівців, погані дороги, відсутність підвезення, нестачу технічних засобів. Це створює розрив у рівні знань та можливостях випускників залежно від місця проживання [3].

Не менш важливою є проблема емоційно-психологічного стану учасників освітнього процесу. Постійна тривожність, повітряні тривоги, вимушене перебування в укриттях, розлука з родинами, втрата близьких — усе це негативно впливає на мотивацію до навчання, загальне самопочуття учнів та працездатність педагогів. Потреба в психологічному супроводі сьогодні стала однією з ключових, але не всі заклади мають у своєму штаті кваліфікованих психологів [4].

Ще один виклик — це забезпечення безперервності та якості освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання. Попри зусилля вчителів і директорів шкіл, не всі учні мають вдома необхідні технічні засоби, стабільний інтернет або комфортні умови для навчання. Як наслідок — зниження якості засвоєння матеріалу, зростання навчальних втрат.

Водночас, попри всі перешкоди, освітяни Рівненської області продовжують виконувати свою надзвичайно важливу місію — формувати майбутнє країни. Значну підтримку надають волонтери, благодійні фонди, міжнародні партнери, які допомагають школам із технічним оснащенням, ремонтом приміщень та організацією навчального процесу. Важливу роль відіграють і органи місцевого самоврядування, які намагаються підтримувати галузь навіть за умов дефіциту бюджетних ресурсів [5].

Таким чином, проблеми розвитку загальної середньої освіти Рівненщини мають комплексний характер і потребують системного підходу до розв'язання. Важливо не лише виявляти слабкі місця, а й активно впроваджувати нові стратегії — через підвищення кваліфікації педагогів, діджиталізацію освіти, створення мотиваційних умов для роботи в сільській місцевості та забезпечення соціально-психологічної підтримки учасників навчального процесу. Тільки в такому випадку можна забезпечити стійкий розвиток освіти в регіоні та сформувати конкурентоспроможне молоде покоління.

Список використаних джерел:

1. Аналітична записка про стан системи освіти в умовах воєнного стану / Міністерство освіти і науки України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua>.
2. Стан та перспективи розвитку освіти в умовах війни: збірник матеріалів / за ред. О. В. Ковтун. Київ: Інститут модернізації змісту освіти, 2023.
3. Рівненська обласна військова адміністрація. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua>.
4. Кузьменко Л. І. Проблеми та перспективи розвитку середньої освіти в регіонах України / Освіта та розвиток регіону, 2022. №4. С. 35–41.
5. Освітній процес в умовах воєнного стану: виклики та можливості / Освіта.ua. URL: <https://osvita.ua/school/>.

Русу Ірина

**Реновація виробничих просторів як інструмент
сталого міського розвитку**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна

ira.russu.1103@gmail.com

Науковий керівник: професор Мезенцев К.В.

Виробничі простори становлять традиційний каркас індустріального міста. Упродовж десятиліть вони відігравали провідну роль у формуванні їх економічного потенціалу, забезпечуючи зайнятість, розвиток транспортних мереж і створення поряд житлових районів переважно для працівників виробничих підприємств. Однак унаслідок деіндустріалізації, економічного перепрофілювання та зміни просторових пріоритетів розвитку міста, значна частина таких територій виявилася занедбаною або частково нефункціональною. Саме тому їх ревіталізація, тобто повторне пожвавлення економічної активності та адаптація до нових потреб, постає як один із найактуальніших напрямів сталого міського розвитку.

У багатьох випадках потенціал таких ділянок залишається недооціненим. Попри реалізацію окремих проєктів реновації в різних українських містах, значна частина з них має доволі уніфікований характер. Традиційно промислові зони переоблаштовують у житлові комплекси, офісні будівлі, торговельні чи розважальні центри. Водночас такі підходи не завжди враховують специфіку місця, локальні потреби мешканців або можливість створення інноваційних, змішаних функціонально-просторових рішень. Внаслідок цього часто втрача-

ється потенціал для створення багатофункціонального середовища з орієнтацією на креативні індустрії, високі технології, освіту, а також залучення громади до її розвитку.

Об'єктом даного дослідження є частина Васильківської промислової зони в Києві – типовий приклад браунфілду, що втратив своє початкове функціональне призначення через згорання виробничої діяльності. Незважаючи на те, що ця територія розташована у межах активної з точки зору нового розвитку міста, її потенціал використовується лише частково. Зокрема, було проаналізовано декілька реалізованих тут проєктів, два з яких мали амбіції створити нові міські простори. Однак на практиці вони не забезпечили очікуваного ефекту ані з точки зору якості облаштування, ані з точки зору функціонального використання.

Яскравим винятком є бізнес-центр Forum City Garden, зведений на місці колишнього гумового заводу. Проєкт демонструє, що навіть на складних індустріальних територіях можливо створювати інклюзивні, відкриті простори з продуманою інфраструктурою. Його головна цінність – інтеграція у міське середовище без бар'єрів для мешканців оточуючих районів, з урахуванням сучасних підходів до екологічності та соціальної взаємодії.

Втім, із загальної площі ділянки у 15 гектарів лише приблизно 3 гектари були залучені до цих реноваційних процесів. Для столиці, яка відчуває дефіцит якісних оновлених просторів, це лише невеличкий «острівець». Тим часом забудова нових територій часто відбувається за рахунок зелених зон або периферій, що веде до хаотичного розростання міста.

У цьому контексті ревіталізація браунфілдів набуває стратегічного значення. Це шанс не лише на оновлення простору, а й на переосмислення самої логіки міського розвитку. Сучасні підходи передбачають гнучке зонування, тимчасове використання простору, участь громади у плануванні, а також адаптацію колишніх індустріальних структур до нових потреб. Успішні приклади демонструють, що реновація може стати не лише функціональною, але й культурно-просторовою трансформацією. Васильківська промзона має шанс перетворитися з занедбаної території на осередок сталого розвитку, але лише за умови комплексного бачення, інноваційного мислення та взаємодії між владою, бізнесом і громадою.

Проблематика міграційної поведінки українців під час війни

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

vika14010@gmail.com

Науковий керівник – доцент Провотар Н.І.

Міграція населення є невід’ємною складовою розвитку сучасного суспільства. Міжнародна організація з міграції визначає міграцію як процес переміщення населення як через державний кордон, так і в межах однієї країни, незалежно від тривалості, складу та причин переміщення. Міграційна поведінка – це сукупність чинників, рішень, дій та стратегій особи або групи людей, які пов’язані зі зміною тимчасового та/або постійного місця проживання під впливом економічних, політичних, соціальних чи екологічних факторів [1].

Міграційну поведінку населення пояснюють концепції спрямовані на обґрунтування причин міграції (зокрема, концепція людського капіталу та міграцій, концепція глобалізації світового господарства та міграцій, концепція соціальних міграційних мереж, а також узагальнююча модель факторів «виштовхування-притягання»), а також ті концепції, які намагаються пояснити фактори та напрями адаптації мігрантів у новому соціумі (зокрема, концепції адаптації, соціальної інтеграції, культурної асиміляції, приналежності, «якорування» мігрантів тощо) [2].

За останні декілька десятиліть міграційна поведінка українців зазнала значних трансформацій. Ще до початку військових дій в Україні міграційні процеси були однією з ключових соціально-економічних проблем. Демографічна криза та економічна нестабільність до 2014 року суттєво впливала на міграційні потоки. В умовах війни актуальність даного питання сягнула своїх пікових точок – міграційна поведінка українців набула нових форм і масштабів. На сьогоднішній день особливу увагу привертає зміна моделей міграції, зростання частки вимушених переміщень, а також нові виклики для державної міграційної політики. Вивчення цих процесів є необхідним для формування ефективних стратегій демографічного, соціального й економічного розвитку країни [1].

Сучасні мігранти демонструють інші моделі міграційної поведінки, порівняно з тими, хто виїжджав за кордон впродовж 1990–2010 рр., коли переважали очікування короткотермінових трудових поїздок. Найпоширенішою моделлю серед українців тих років була трудова міграція до країн ЄС, зокрема до Польщі, Чехії, Німеччини та Італії. Часто така модель мала тимчасовий або сезонний характер, проте з

кожним роком спостерігалось все більше випадків, коли трудові мігранти залишались на постійне місце проживання за кордоном. Для України була характерна суттєва регіональна диференціація економічних чинників міграції. Її особливістю була концентрація найвищих доходів та інвестиційно-інноваційної діяльності в кількох регіонах з високим рівнем соціально-економічного розвитку [3].

З 2014 року поширеним видом міграцій в Україні стала вимушена міграція. Окрім появи до 1,7 млн внутрішньо переміщених осіб, значна кількість українців попросили притулок в інших європейських державах і Україна посіла третє місце за кількістю шукачів притулку в ЄС. У 2022-2024 рр. понад 8,5 млн українців виїхали за кордон [4].

Сучасна трансформація моделей міграційної поведінки свідчить про глибокі зміни в мотиваціях, очікуваннях та орієнтирах українських громадян щодо власного майбутнього. Найсуттєвіше змінюються міграційні настрої серед молоді. Безперечно, для молоді найважливішою причиною виїзду є безпековий чинник. Водночас, молоде покоління дедалі частіше розглядає виїзд за кордон як реальну перспективу самореалізації, освіти чи кар'єрного зростання. Це поглиблює проблему «відтоку мізків» і зменшує потенціал відновлення країни після війни.

Важливою міграційною моделлю є реєміграція. Реєміграція – це форма міграційної поведінки, яка передбачає повернення осіб до країни походження після тимчасового чи тривалого перебування за кордоном.

Для українських мігрантів до 2022 року реєміграція часто була пов'язана з завершенням трудових контрактів, зростанням патріотичних настроїв, прагненням до возз'єднання з родиною, а також зі спробами реалізувати набутий за кордоном досвід у власній державі. Реємігранти виступали важливим ресурсом для економічного та соціального відновлення України, адже вони часто мають високий рівень кваліфікації, міжнародний досвід і розвинені міжособистісні зв'язки. Наразі повернення до України супроводжується низкою викликів, серед яких нестабільна безпекова ситуація, обмежені можливості працевлаштування та слабка державна підтримка процесу реінтеграції.

Міграційна поведінка має вплив не лише на економіку, а й на психоемоційний стан громадян. Розлука з родиною, невизначеність майбутнього, культурна адаптація в новому середовищі – усе це може спричинити стрес, депресію, втрату соціальної ідентичності, особливо серед дітей та підлітків. Україна досі не має довгострокової стратегії управління міграційними процесами. Законодавча база часто є фрагментарною, а реалізація програм – обмеженою. Це посилює хаотичний характер міграційної поведінки населення, знижує ефективність зусиль з повернення громадян додому та інтеграції ВПО [1].

Так, результати проведених інтерв'ю з жінками різного віку, які перебувають за кордоном з лютого-березня 2022 року, підтвердили, що переважна частина жінок мають бажання повернутися в Україну по завершенню війни й раніше або приїхати для остаточного прийняття рішення [5]. У зв'язку з цим ще важливішого значення набуває демографічна та міграційна політика держави спрямована на повернення біженців та відбудову України. Тому розробка і впровадження ефективної системи управління міграційними процесами, створення умови для повернення як вимушено переміщених осіб так і трудових мігрантів є важливим завданням міграційної політики України. Реєміграція як міграційна модель вимагає стратегічного підходу з боку держави, зокрема через запровадження програм заохочення повернення, створення сприятливого інвестиційного та професійного клімату, а також забезпечення правового і соціального захисту реємігрантів [1].

Список використаних джерел

1. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
2. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І. Міграційна поведінка студентської молоді: шлях до кар'єри за кордоном чи ситуативна можливість самореалізації? // *Регіон-2018: пошук стратегії оптимального розвитку*. Харків, 2018. С. 33–37.
3. Мезенцев К., Провотар Н., Паренюк В. Економічні фактори регіональної диференціації безробіття та міграційних намірів молоді в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2020, № 76-77, С. 16-23.
4. Провотар Н. Українська молодь у Польщі: сприйняття мігрантського повсякдення. *Дев'яті сумські наукові географічні читання*. Суми, 2024. С. 112-114.
5. Провотар Н., Сторожик Д. Моделі міграційної поведінки жінок в умовах війни. IX Міжнародна науково-практична конференція «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів». 2024, Луцьк. С. 130-132.

Рекреація та туризм

**Стан сільського зеленого туризму в Ніжинському районі
у 2022-2024 роках**

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин,
Україна; yulia.bondar.sensonsugar@gmail.com
Науковий керівник: к.г.н., доцент Філоненко Ю. М.*

Останні три роки стали періодом серйозних випробувань для Ніжинського району Чернігівської області. Повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке розпочалося в лютому 2022 року, призвело до глибоких соціально-економічних та демографічних змін, які суттєво позначилися і на особливостях функціонування закладів сільського туризму.

Внаслідок військових дій туристична галузь Ніжинщини, яка мала гарні перспективи для розвитку завдяки наявності сприятливих природних умов, значної кількості культурних та історико-архітектурних об'єктів, а також об'єктів сільського зеленого туризму повністю зупинилася.

У перші місяці повномасштабної війни ніхто не ризикував подорожувати до регіонів поблизу білоруського та російського кордону, а мешканці району займалися евакуацією або допомогою Збройним Силам України.

Крім того, бойові дії вплинули на інфраструктуру району. Так, у семи населених пунктах газопостачання було відсутнє повністю, а у трьох – частково. 15 населених пунктів були відрізані від електропостачання, а частина з них перебувала під окупацією [1].

У перші місяці повномасштабної війни туристична діяльність практично припинилася: подорожі до прикордонних регіонів стали надто ризикованими, а мешканці району були змушені евакуюватися або долучатися до оборони регіону. Особливо складною ситуація була в березні-квітні 2022 року, коли значна частина Чернігівщини опинилася в зоні бойових дій. Унаслідок обстрілів і окупації, частини територій зруйновано або пошкоджено об'єкти інфраструктури. У семи населених пунктах району газопостачання було відсутнє повністю, а у трьох – частково. П'ятнадцять населених пунктів залишалися без електропостачання, частина з них – під тимчасовою окупацією [2].

Після деокупації Чернігівщини у квітні 2022 року почалося поступове відновлення інфраструктури, зокрема й туристичної. З огляду на обмеження безпеки та економічні негаразди, туристична активність орієнтувалася головним чином на внутрішні потреби – місцевих мешканців і внутрішньо переміщених осіб. Популярності набули

короткострокові поїздки вихідного дня, відвідування місцевих музеїв, історичних пам'яток та природних локацій.

Незважаючи на бойові дії, у 2022 році в Україні спостерігалася нова тенденція в туризмі – туризм стійкості. Він охоплює подорожі, пов'язані з підтримкою постраждалих регіонів, волонтерські тури, відвідування місць бойової слави та пам'яті. У 2023–2024 роках цей напрямок розвинувся активніше, і Ніжинщина теж долучилася до створення екскурсій та заходів, присвячених війні – відкриття меморіалів, музеїв, фотовиставок. Наприклад, у Ніжині на постійній основі відбуваються патріотичні екскурсії для дітей та молоді, присвячені обороні міста та участі мешканців у захисті України [1, 3].

Необхідно відзначити, що протягом 2023-2024 років ситуація в туристичній галузі регіону поступово покращувалася. Згідно з даними Чернігівської обласної державної адміністрації, у 2024 році місцеві бюджети отримали 1,64 млн грн туристичного збору, що на 9% більше, ніж у 2023 році. Лідером за сплатою став Чернігів, який забезпечив майже половину цієї суми – 749,6 тис. грн. Внесок Ніжинської громади також був суттєвим. Загальні надходження від підприємців туристичної сфери, які працюють у регіоні, досягли 17,13 млн грн, що на 53% більше, ніж у 2023 році. Хоча цей показник ще не повернувся до рівня 2021 року, тенденція позитивна [1].

Готельний бізнес є головним джерелом надходжень до бюджету в туристичній сфері: 12 млн грн податків, що на 45% більше, ніж у 2023 році. Туристичні агентства подвоїли свої внески до бюджету – 2,56 млн грн проти 1,28 млн грн роком раніше. Послуги бронювання та оренди житла зросли на рекордні 250% у порівнянні з 2023 роком. Загалом у Чернігівській області працюють 44 готелі, 25 садиб зеленого туризму та 28 баз відпочинку. За рік кількість туристичних об'єктів зросла більш ніж на 30% [3].

Через постійне зниження попиту на довготривалі подорожі, сільський зелений туризм на Ніжинщині почав трансформуватись у більш локалізовані та доступні формати. Так, власники агросадиб і малих туристичних об'єктів, які раніше орієнтувалися на гостей із Києва та інших обласних центрів, почали пристосовуватися до нових умов. Було помітне зростання популярності короткострокових поїздок вихідного дня серед внутрішньо переміщених осіб та місцевих мешканців. Водночас, через обмежені доходи туристів, середній чек на послуги значно знизився, що вплинуло на прибутковість малого бізнесу.

Крім того, підприємці почали активніше залучати міжнародні та українські донорські програми для відновлення туристичної інфраструктури. Програма «єРобота», грантові ініціативи USAID, ЄС, а також конкурси на підтримку сільських мікропідприємств дозволили частині підприємців модернізувати свої садиби, створити нові формати

послуг – наприклад, «тихий туризм», тури для родин з дітьми, психологічні ретрити для ветеранів, тощо.

З'явилися також нові форми культурного туризму, які поєднують традиції Ніжинщини з воєнним досвідом. Організуються екскурсії у відновлені після бойових дій локації, музеї війни, меморіали захисникам, фотодокументальні виставки. Таким чином, туризм на Ніжинщині став частиною національного нарративу про відновлення, стійкість і пам'ять [2].

Список використаних джерел:

1. План відновлення та розвитку Ніжинської міської територіальної громади / [підготовлено робочою групою за сприянням проєкту «Прозорий та ефективний процес відновлення та розвитку України на місцевому рівні»]. Ніжин, 2024. 89 с.

2. Ситуація в Ніжинському районі: окуповані села, загиблі і гумдопомога. ЧЕline |. URL: https://cheline.com.ua/news/nadzvichajni-podii/situatsiya-v-nizhinskomu-rajoni-okupovani-sela-zagibli-i-gumdopomoga-293920?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 06.04.2025).

3. Туризм на Чернігівщині: відновлення галузі в умовах війни. Otiumportal. URL: https://otiumportal.com/turyzm-na-chernihivshchyni-vidnovlennia-haluzi-v-umovakh-viyny?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 06.04.2025).

Глущенко Карина

Рекреаційний вид туризму. Рекреаційність Карпат.

*Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв
імені Марії Заньковецько*

karinahlushchenko@gmail.com

Науковий керівник: к.е.н., доцент Пахомова Т. М.

Рекреаційний туризм – це подорожі з метою відпочинку, відновлення фізичних та духовних сил людини. Термін походить від латинського «recreatio», що означає «відновлення». Це найпопулярніший вид туризму у світі, який щороку обирають мільйони людей, шукаючи можливості відпочити від повсякденного життя та робочої рутини.

Уявіть: ви лежите на пляжі, слухаєте шум хвиль, відчуваєте тепло сонця на шкірі... Або, можливо, ви милуєтеся гірськими краєвидами, вдихаючи свіже повітря... Це і є класичний рекреаційний туризм —

момент, коли час ніби сповільнюється, а душа і тіло наповнюються новою енергією.

Рекреаційний туризм вирізняється кількома ключовими особливостями:

1. Комфорт понад усе. На відміну від екстремального чи пригодницького туризму, рекреаційний передбачає високий рівень комфорту. Готелі з усіма зручностями, якісне харчування, організований трансфер – все спрямовано на те, щоб відпочивальник не відволікався на побутові проблеми.

2. Розмірений темп. Рекреаційний туризм не передбачає насиченої програми відвідування десятків пам'яток за день. Навпаки, він дає можливість насолоджуватись моментом, відпочивати без поспіху.

3. Сезонність. Хоча рекреаційний туризм існує цілорічно, він має виражену сезонність. Пляжний відпочинок популярний влітку, гірськолижний – взимку, а санаторно-курортний має піки популярності навесні та восени.

4. Різноманітність локацій. Від морських курортів до термальних джерел, від гірських курортів до озер – рекреаційний туризм може відбуватися практично будь-де, де є природні умови для відпочинку.

Основна мета рекреаційного туризму – відновлення фізичних, психологічних та емоційних ресурсів людини. У сучасному світі, де стрес став невід'ємною частиною життя, така «перезарядка» стає не розкішшю, а необхідністю.

Цікаво, що дослідження підтверджують: навіть короткий рекреаційний відпочинок значно підвищує продуктивність, креативність та загальне задоволення життям. Після якісного відпочинку люди менше хворіють, краще справляються з робочими завданнями і навіть демонструють підвищення когнітивних здібностей.

Цікаві факти

1. Рекреаційний туризм — найдавніший вид туризму. Ще давні римляни подорожували до термальних джерел та морських узбереж для відпочинку та лікування.

2. «Блакитні зони». Деякі популярні напрямки рекреаційного туризму розташовані в так званих «блакитних зонах» — місцях, де люди живуть найдовше у світі. Наприклад, острів Сардинія в Італії або півострів Нікоя в Коста-Риці.

3. Економічний вплив. Рекреаційний туризм формує понад 60% світового туристичного ринку, забезпечуючи мільйони робочих місць у готельному та ресторанному бізнесі.

4. «Ефект 3-2-1». Дослідження показують, що повноцінний відпочинок має тривати мінімум 3 дні, оптимально – 2 тижні, а позитивний ефект зберігається до 1 місяця після повернення.

Нові тенденції

1. Wellness-туризм. Сучасний рекреаційний туризм все більше поєднується з оздоровчими практиками. Готелі пропонують не просто відпочинок, а комплексні програми для підтримки здоров'я: йога, медитація, спеціальне харчування.

2. Екологічний фокус. Зростає попит на «зелений» відпочинок – екокурорти, які мінімізують вплив на довкілля, використовують відновлювані джерела енергії та пропонують органічне харчування.

3. Digital detox. Парадоксально, але новим трендом став відпочинок від технологій. Спеціальні курорти пропонують програми без доступу до інтернету, смартфонів та інших гаджетів, дозволяючи по-справжньому відключитися від інформаційного шуму.

4. Мікровідпустки. Замість однієї довгої відпустки на рік, люди частіше обирають кілька коротких «вікендів», які дозволяють регулярно відновлюватися без тривалої відсутності на роботі.

Рекреаційний туризм українських Карпат

Українські Карпати – це унікальний регіон для рекреаційного туризму, що поєднує мальовничі ландшафти, цілюще повітря та багату культуру.

Особливості відпочинку в Карпатах:

Різноманіття в кожному пору року. Рекреаційний туризм в Карпатах привабливий у будь-який сезон. Влітку тут можна гуляти в горах, збирати гриби та ягоди, восени – насолоджуватися барвами природи, взимку – кататися на лижах, а навесні – оздоровлюватися та спостерігати за пробудженням природи.

Активний та пасивний відпочинок. У Карпатах можна поєднувати спокійний відпочинок з активними видами діяльності, наприклад, прогулянки в гори з релаксом у спа-центрах.

Оздоровчий потенціал. Карпати мають понад 800 джерел мінеральних вод, лікувальні грязі та озокерит, що робить їх ідеальними для оздоровлення.

Можливості рекреації

Відпочинок у Карпатах зазвичай включає проживання в готелях, санаторіях або садибах, прогулянки екостежками, відвідування спа-комплексів, дегустацію місцевої кухні та участь у фестивалях і майстер-класах. Також популярним є купання в чанах з мінеральною водою.

Процедури для релаксації.

У Карпатах пропонуються різні процедури для глибокого розслаблення:

1. Купання в чанах. Теплі купелі на відкритому повітрі з додаванням трав сприяють розслабленню м'язів.

2. Фітобочки Парові процедури з лікарськими травами стимулюють кровообіг та очищають організм.

3. Апітерапія Використання продуктів бджільництва для оздоровлення.

4. Масаж Карпатський масаж з ефірними оліями місцевих рослин.

5. Ванни з мінеральних вод, багатих на мікроелементи

Переваги рекреаційного туризму в Карпатах

1. Екологія Карпати – один з найчистіших регіонів України.

2. Доступність Відпочинок у Карпатах економічно вигідніший, ніж за кордоном.

3. Природа Мальовничі краєвиди гір, водоспади та озера сприяють відпочинку.

4. Клімат Карпатське повітря містить фітонциди та негативні іони, корисні для здоров'я.

Популярні місця

- Трускавець Відомий своїми мінеральними водами, особливо «Нафтусею».

- Східниця Має велику концентрацію мінеральних джерел.

- Буковель Пропонує спа-центри, басейни та панорамні види гір.

Карпати є популярним місцем для туристів, пропонуючи унікальні можливості для відпочинку, оздоровлення та культурного збагачення

Отже, рекреаційний туризм – це не просто подорож у просторі, а й подорож до себе. Це можливість зупинитися, придивитись до власних думок та відчуттів, відновити внутрішній баланс.

У світі швидкості та ефективності вміння якісно відпочивати – справжнє мистецтво, і рекреаційний туризм, особливо в Карпатах, допомагає його опанувати. Уявіть: спів птахів, карпатський чай на терасі, сонце над горами, чисте повітря з ароматами хвої, прогулянка до водоспаду, обід з натуральних продуктів, масаж та вечір біля каміну під гуцульську музику. День належить тільки вам.

Список використаних джерел:

1. Асоціація курортів України <https://akuua.org/>
2. Всесвітня рада з туризму та подорожей (WTTC) – <https://wttc.org/>
3. Всесвітня туристична організація (UNWTO) – <https://www.unwto.org/>
4. Державне агентство розвитку туризму України – <https://www.tourism.gov.ua/>
5. Закарпатський туристичний інформаційний портал – <https://zakarpattyatourism.inf>

6. International Journal of Environmental Research and Public Health
<https://www.mdpi.com/journal/ijerph>
7. Курорт Буковель – [<https://bukovel.com/>]
8. Курорт Східниця – [<https://skhidnytsia.com/>]
9. Міжнародна асоціація наукових експертів у галузі туризму (AIEST) – [<https://www.aiest.org/>]
10. Національний природний парк «Карпатський» – [<https://cbr.nature.org.ua/>]
11. Офіційний туристичний сайт Трускавця – [<https://truskavets.ua/>]
12. Tourism Management Journal – [<https://www.journals.elsevier.com/tourism-management>]
13. Туристично-інформаційний центр «Карпати» – [<https://www.karpaty.info/>]
14. Український інститут спа та велнес – [<https://uisw.org/>]
15. Global Wellness Institute – [<https://globalwellnessinstitute.org/>]

Діденко Мар'яна

Темний туризм як вид туризму

*Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв імені Марії
Заньковецької*

didenkomariana654@gmail.com

Науковий керівник: к.е.н., доцент Пахомова Т.М.

Темний туризм – це особливий напрям у туристичній сфері, що передбачає відвідування місць, пов'язаних із трагедіями, катастрофами та історичними подіями, які мали драматичний вплив на людство. Цей вид туризму став популярним серед мандрівників, які прагнуть глибше зрозуміти історію та відчутти її емоційний вплив.

Темний туризм охоплює широкий спектр напрямків: від колишніх концентраційних таборів, полів битв, місць природних катастроф до музеїв, присвячених трагедіям. Серед найвідоміших місць такого типу – Освенцим у Польщі, музей Хіросіми в Японії, Чорнобильська зона в Україні, катакомби Парижа, а також Меморіал 11 вересня у США. Відвідування цих місць дає можливість туристам не лише вшанувати пам'ять жертв, але й замислитися над важливими історичними уроками.

Історія темного туризму як окремого феномену почала формуватися ще у XVIII столітті, коли відвідування полів битв і місць страти було частиною пізнавальних подорожей. Згодом, після Другої світової

війни, інтерес до місць історичних трагедій зріс, що сприяло створенню меморіальних комплексів і музеїв, присвячених воєнним подіям та геноциду. В сучасному світі цей вид туризму перетворився на організовану сферу з відповідними туристичними маршрутами, екскурсійними програмами та інформаційним супроводом.

Цікаві факти свідчать про великий інтерес суспільства до темного туризму. Наприклад, Чорнобильську зону щороку відвідують десятки тисяч туристів з усього світу, а музей Титаніка в Белфасті став однією з найпопулярніших туристичних атракцій у Великобританії. Також, завдяки кінематографу та літературі, темний туризм здобуває ще більшу популярність, адже багато людей хочуть побачити місця, про які вони читали чи бачили у фільмах.

Темний туризм в Україні має свої унікальні особливості, що приваблюють туристів, які прагнуть відчувати історію на дотик та зрозуміти трагічні події минулого. Цей вид туризму дозволяє зануритися в атмосферу місць, де відбувалися драматичні події, викликаючи глибокі емоції та змушуючи задуматися про минуле.

Одним із найбільш відомих об'єктів темного туризму в Україні є Чорнобильська зона відчуження. Після аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році ця територія стала символом техногенної катастрофи. Покинуте місто Прип'ять, де час ніби зупинився, справляє незабутнє враження на відвідувачів. Туристи можуть побачити занедбані будівлі, школи з залишеними підручниками та іграшками, що створює моторошну атмосферу покинутості та нагадує про крихкість людського існування.

Іншим значущим місцем є Бабин Яр у Києві – місце масових розстрілів під час Другої світової війни. Ця локація нагадує про жахи війни та геноциду, змушуючи відвідувачів відчувати глибокий сум і скорботу за жертвами тих подій.

У Львові варто відвідати музей «Тюрма на Лонцького», розташований у колишній в'язниці, де в різні періоди утримували політичних в'язнів. Експозиція музею розповідає про репресії та тортури, які переживали ув'язнені, що дозволяє глибше зрозуміти трагічні сторінки української історії.

Загалом, темний туризм викликає багато дискусій щодо етичності такого виду подорожей. Дехто вважає його неповагою до жертв, тоді як інші вбачають у ньому можливість збереження історичної пам'яті та поширення знань. Правильний підхід до такого туризму полягає у розумінні його значущості, дотриманні етичних норм та усвідомленні відповідальності перед історією. Незважаючи на суперечності, темний туризм залишається важливим способом пізнання минулого та усвідомлення його впливу на сучасність.

Список використаних джерел:

1. Інформація про темний туризм в Україні: [https://ua-travels.in.ua/2017/09/20/temnij-turizm/?utm_source=chatgpt.com]
2. Не тільки Чорнобиль: названо найцікавіші місця для 'темного' туризму :[https://www.unian.ua/tourism/news/ne-tilki-chornobil-nazvano-naycikavishchi-miscya-dlya-temnogo-turizmu-12907104.html?utm_source=chatgpt.com]
3. Темний туризм": подорожі, про які не заведено говорити: [https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-51206591?utm_source=chatgpt.com]
4. Темний туризм. Чорнобиль: [https://vorobus.com/2015/11/temnyj-turyzm.html?utm_source=chatgpt.com]
5. Темний туризм: що це таке і чому його перспектива в Україні стрімко зростає?: [https://2plus2.ua/zateryannyj-mir/novyny/temniy-turizm-scho-ce-take-i-chomu-yogo-perspektiva-v-ukraini-strimko-zroslo?utm_source=chatgpt.com]

Дмитренко Марія

Спортивний туризм. Мотоспортивний туризм. Картинг

*Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв
імені Марії Заньковецької
dmitrenkomaria4@gmail.com*

Науковий керівник: к.е.н., доцент Пахомова Т. М.

Спортивний туризм – це не просто подорожі, а активний спосіб відпочинку, що поєднує мандрівки, змагання та екстремальні випробування. Він охоплює широкий спектр дисциплін: гірський туризм, велосипедні подорожі, рафтинг, перегони та різні екстремальні види спорту. В ньому приймають участь не лише професійні спортсмени, а й звичайні мандрівники, які бажають відвідати великі спортивні події або навіть випробувати себе в певному виді спорту. Одним із найдинамічніших його напрямків є мотоспортивний туризм, що приваблює любителів швидкості, технічних інновацій і духу суперництва. Цей вид туризму може включати відвідування міжнародних мотоспортивних подій, подорожі на мото-транспорті живописними маршрутами, участь у тест-драйвах і аматорських гонках.

Мотоспортивний туризм поєднує в собі різні формати подорожей, пов'язаних із мотоспортом та автоперегонами. Це можуть бути організовані тури до всесвітньо відомих мототреків і автодромів, відвідування таких престижних заходів, як MotoGP, Формула 1, Світовий

супербайк, ралі «Дакар» або 24 години Ле-Мана. Багато вболівальників відправляються у подорожі, щоб побачити легендарні змагання наживо, насолодитися атмосферою гран-прі та поспілкуватися з однодумцями. Для справжніх фанатів подібні тури включають не лише перегляд перегонів, а й екскурсії до мотоспортивних музеїв та відвідування командних баз. Наприклад, у місті Маранелло можна завітати до знаменитого музею Ferrari, у Штутгарті – до музею Porsche, а у Великій Британії відвідати центр Williams F1, де зберігаються легендарні боліди, що брали участь у світових чемпіонатах.

Одним із найпопулярніших і водночас доступних видів мотоспорту, що активно залучає туристів, є картинг. Це одна з найдоступніших форм автоспорту, що дозволяє відчути дух перегонів навіть новачкам. Картинг став справжнім тренувальним майданчиком для майбутніх чемпіонів Формули 1, адже саме тут починали свій шлях такі легенди, як Айртон Сenna, Міхаель Шумахер, Льюїс Хемілтон, Фернандо Алонсо, Макс Ферстаппен та Себастьян Феттель. Ця дисципліна формує ключові навички пілотування, включаючи точність керування, швидкість реакції та стратегічне мислення. Тому багато туристів під час подорожей відвідують відомі картингові центри, де можна випробувати себе на гоночних трасах, взяти участь у коротких заїздах і навіть отримати приз або ж пройти спеціальні навчальні курси. Вони дають можливість насолоджуватись не лише самим змаганням, а й вивчати техніку, стратегії та культуру картингу.

Картинг зародився у США в 1950-х роках, коли інженер Арт Інглс розробив перший карт на базі двигуна від газонокосарки. Ця ідея швидко поширилась, і вже через десятиліття картингові перегони стали невід'ємною частиною світового автоспорту. А набув він популярності саме завдяки своїй доступності, а також можливості молодим пілотам розвивати свої здібності. Сьогодні в кожній країні є професійні картингові траси, які відкриті як для аматорів, так і для професійних гонщиків. Зокрема такі країни як Італія, Німеччина, Франція, Великобританія та США забезпечують його розвиток, так як саме цей напрямок вважається стартовим майданчиком для багатьох талантів.

В Україні картинг розвивається ще з другої половини XX століття, а сьогодні цей вид спорту має всі передумови для подальшого зростання. Одним із найвідоміших центрів картингу є автодром «Чайка» біля Києва, де проходять як національні, так і міжнародні змагання. Найвідомішими картинговими центрами є «Тиса» в Закарпатській області, «Картинг-Ленд» та «Сигнал» в Києві. Також, проводяться національні та міжнародні чемпіонати в яких учасники змагаються за титул чемпіона. Українські гонщики дедалі частіше виступають на міжнародних чемпіонатах, а серед найяскравіших представників нового покоління – Олександр Бондарев, який уже здобув визнання у

світовому картингу та має перспективи потрапити до Формули 1. Цей рік – його найперший сезон у серії перегонів, а саме Формулі 4.

Мотоспортивний туризм, а зокрема картинг, це унікальна можливість поєднати захоплення швидкістю, технологіями та подорожами. Він приваблює не лише фанатів мотоспорту, а й тих, хто шукає нові враження та адреналін. Відвідування легендарних мото-треків, участь у тест-драйвах, спостереження за культовими гонками, подорожі мальовничими маршрутами на мото-транспорті – усе це створює незабутні емоції та дозволяє відчути справжній драйв. Завдяки постійному розвитку інфраструктури, появі нових трас та розширенню туристичних програм цей напрямок має всі шанси на подальше зростання. Мотоспортивний туризм стає важливим елементом культурного і спортивного обміну між країнами, а також дає можливість поєднати улюблену справу з подорожами, відкриваючи для себе нові місця, людей і емоції. Це доступний і водночас захоплюючий спосіб спробувати себе в ролі гонщика і відчути швидкість, насолоджуючись технікою та драйвом.

Список використаних джерел:

1. Автодром «Чайка»:

[[https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%B0_\(%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BC\)](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%B0_(%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BC))]

2. Відомості про відомих гонщиків, які розпочинали свою кар'єру з картингу, зокрема Айртон Сенну, Міхаеля Шумахера, Макса Ферстаппена, Льюїса Хемілтона та Себастьяна Феттеля:

[<https://www.redbull.com/ua-uk/5-kart-drivers-who-becoming-formula-1-star>];

3. Відомості про картинг в Україні:

[<https://www.redbull.com/ua-uk/olexiy-kotlyar-red-bull-kart-fight-interview>]

4. Інформація про українського гонщика Олександра Бондарева, його досягнення та участь у міжнародних змаганнях:

[https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B2]

[<https://ukrpulse.org.ua/2024/novini-sport/ykrainskii-gonshik-oleksandr-bondarev-vyiishov-do-top-10-zirok-svitovogo-kartingy-2022-roky/>]

5. Інформація про те, що більшість гонщиків Формули-1 починали свою кар'єру з картингу, зокрема Міхаель Шумахер, Фернандо Алонсо, Айртон Сенна та Себастьян Феттель:

[<https://smart-karting.com.ua/top-21-interesnyih-faktov-o-kartinge/>]

6. Спортивний туризм як вид туризму:

[https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC]

Кива Олексій

**Формування позитивного іміджу
сучасного підприємства сфери туризму**

*Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна*

misanthropeest@gmail.com

Науковий керівник – доцент Сологуб Ю.І.

Вітчизняні туристичні підприємства працюють в умовах швидкої зміни ринкових умов в середовищі посиленої конкурентної боротьби. Це стимулює підприємців використовувати актуальні технології і методи управління, серед яких варто виокремити заходи щодо формування позитивного іміджу організації.

Сучасна економіка розглядається як сукупність найрізноманітніших організацій, які являють собою низку людей, груп, які об'єднані для досягнення встановленої будь-якої мети, розв'язання певних задач. Господарючі суб'єкти створюються для досягнення задоволення різноманітних потреб населення, а тому їм притаманні різні призначення, різні розміри, побудова організації та інші характеристики.

Маркетинг є однією з ключових напрямів для професійних гравців, тобто учасників того чи іншого ринку. Фахівці мають бути обізнаними у сфері характеристики ринку, можливостей його сегментування, вміння оцінки споживчих потреб та запитів, споживчих переваг у напрямку цільових ринків. Зазначені вміння в цілому мають бути спрямованими на формування вдалого іміджу компанії.

Імідж повинен враховуватися в господарській діяльності як важливий нематеріальний актив підприємства для забезпечення довгострокового життєвого циклу підприємств в умовах нестабільності зовнішнього середовища. Сьогодні, нематеріальні активи трактуються як

цінності або ресурси, які мають грошову вартість і приносять дохід (ринкову перевагу) суб'єкту господарювання. Іміджева складова туристичного підприємства має великий потенціал і є невід'ємною частиною ринкових відносин.

Туристичний брендинг – це кульмінація широкого спектру заходів за допомогою низки маркетингових інструментів для створення іміджу туристичного бренду, який передає споживачам низку сигналів про якість, ціну та статус туристичного бренду.

Однією з цілей стратегічного брендингу для компаній сфери туризму є формування та підтримка лояльності споживачів. Лояльність споживачів надає компаніям додаткові переваги, такі як зниження маркетингових витрат і стабільна позиція на ринку. Лояльність споживачів є результатом постійної комунікаційної політики. Брендинг як діяльність, спрямована на створення та просування брендів, наразі є провідним методом формування лояльності споживачів на ринках послуг.

Всі канали для розкрутки торгових марок поділяють на дві великі групи: оффлайн (поза інтернетом) і онлайн-методи (в світовій мережі).

Комплексний мережевий маркетинг полягає в одночасному використанні різних методів просування. В рамках комплексної інтернет-розкрутки можуть бути залучені такі маркетингові канали:

SEO-оптимізація. Суть даного методу полягає у виведенні мережевого майданчика в лідируючі позиції пошукової видачі по певних ключових запитах. Основні переваги даного методу – цінова доступність і можливість отримання довгострокових результатів.

Performance Marketing. Даний маркетинговий канал містить контекстну рекламу і відеорекламу в інтернеті. Суть контекстної реклами полягає в публікації текстових і банерних оголошень в результатах пошукової видачі та на сайтах партнерської мережі з оплатою за клік. Головна перевага даного маркетингового інструменту в тому, що реклама впливає на певну аудиторію, яка готова до укладення угоди.

Медійна реклама. Цей канал просування призначений для формування стійкої позиції бренду на ринку, підвищення його впізнаваності. Досягти бажаних результатів можна тільки при численних показах реклами з паралельним підключенням ремаркетингу.

Вірусний маркетинг. Даний інструмент просування має на увазі публікацію контенту (роликів, додатків, мемів і т. д.) для стимуляції інтересів потенційних клієнтів.

Також в комплекс інтернет-маркетингу може входити SMM (просування в соціальних мережах) і PR (публікація статей на авторитетних сайтах, форумах, блогах і інших мережевих майданчиках).

Список використаних джерел:

1. Вдовічена О.Г. Digital-маркетинг як інструмент ефективності та конкурентоспроможності сучасного бізнесу: особливості та перспективи впровадження в Україні. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. № 2, 2022. С. 81-87.
2. Ілляшенко Н.С. SEO-оптимізація як сучасний інструмент Інтернет-маркетингу. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. № 3, 2018. С. 63-74.

Кононяко Марія

Система 7P Готель Optima Collection Ніжин

*Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв
імені Марії Заньковецької
kononakomasa@gmail.com
Науковий керівник: к. е. н., доцент Пахомова Т.М.*

Базова модель: маркетинг мікс 4P. Спочатку комплекс маркетингу включав в себе тільки 4 основні елементи: продукт, ціна, місце продажу і просування товару. Такий маркетинг мікс називається базовою моделлю 4P: product, price, place, promotion.

Система маркетингу 7P (Product, Price, Place, Promotion, People, Process, Physical Evidence) – це розширена маркетингова модель, яка розглядає сім ключових елементів, що впливають на успіх компанії в сфері обслуговування. Вона допомагає компаніям, особливо тим, що працюють у сфері послуг, комплексно підходити до планування, реалізації та просування своїх продуктів. Для готелю "Optima" в Ніжині система 7P маркетингу, що охоплює Product, Price, Place, Promotion, People, Process, Physical evidence, може виглядати наступним чином:

Product. "Optima" у Ніжині є сучасним готелем, що надає якісні послуги проживання. Він орієнтований на гостей, які цінують комфорт, чистоту та зручне розташування. Готель пропонує номери різних категорій – від стандартних до покращених. До послуг гостей також можуть входити сніданки, Wi-Fi, кімнати для конференцій та зали для бізнес-зустрічей. Такий набір послуг відповідає потребам туристів, які шукають затишне місце для відпочинку та роботи.

Price. Ціни в "Optima" встановлюються з урахуванням сегментації клієнтів. Готель пропонує як базові, так і підвищені категорії номерів за різними цінами. Програма лояльності та знижки для групових замовлень і корпоративних клієнтів допомагають залучати постійних клієнтів. Можливі також акції, що враховують сезонні зміни попиту та

інші фактори. У вартість номера входить: проживання, Wi-Fi, парковка (при наявності вільних місць), податки. З 7 лютого 2019 р. рішенням місцевої ради встановлено ставку туристичного збору у розмірі 0,25% – для резидентів (внутрішній туризм) та 2,5% – для нерезидентів (в'їзний туризм) від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року для однієї особи за кожен добу тимчасового розміщення в готелі. В готелі можна попередньо замовити сніданок за 180 грн.

Place. Готель "Optima" розташований у місті Ніжин, по вулиці Прилуцька, 142, Ніжин, Чернігівська область, Україна, що є важливим культурним та історичним центром, зручним для туристів. Він розташований недалеко від основних туристичних об'єктів, громадського транспорту, що дозволяє легко добиратися до місця призначення. Хороше місце розташування забезпечує зручність для гостей та сприяє підвищенню заповнюваності готелю.

Promotion. Для залучення нових клієнтів та підтримки зв'язку з постійними гостями готель "Optima" використовує різні канали просування: соціальні мережі, сайт, електронну розсилку, рекламу на туристичних порталах. Для залучення корпоративних клієнтів готель може проводити B2B-презентації, пропонувати пакети для ділових подорожей і надавати знижки при регулярних бронюваннях.

People. Персонал готелю "Optima" складається з досвідчених працівників, які забезпечують якісне обслуговування та готові оперативно вирішувати запити гостей. Злагоджена команда адміністраторів, покоївок, кухарів та обслуговуючого персоналу створює атмосферу гостинності. Готель інвестує в навчання та підвищення кваліфікації працівників, щоб підтримувати високий рівень обслуговування.

Process. Готель пропонує зручну процедуру бронювання через сайт, телефон та туристичні платформи. Процес заселення та виселення гостей відбувається швидко і прозоро, що дозволяє уникати зайвих затримок. Постійний контроль за станом номерів, послугами харчування та іншими елементами обслуговування забезпечує комфортний перебування для гостей, також готель пропонує гостям 26 номерів різних категорій: «Класик», «Стандарт», «Гранд Стандарт», «Люкс», «Суперіор». На території готелю є парковка розрахована на 35 місць (за наявності вільних місць).

Physical evidence. "Optima" в Ніжині надає враження сучасного, чистого та приємного готелю, який відповідає стандартам середнього класу. Сучасний інтер'єр, чисті номери, стильні меблі, просторі лобі та привабливий вигляд фасаду будівлі сприяють створенню позитивного враження для гостей. номери готелю виконані у сучасному мінімалістичному стилі та укомплектовані усім необхідним для комфортного проживання гостей.

Список використаних джерел:

<https://optimahotels.com.ua/uk/hotels/hotel-nizhin/>
<https://www.bmb.com.ua/2021/02/4p-5p-7p.html>
<https://theinweb.media/sho-take-modeli-4p-7p-ta-8p/>
<https://marketing.link/uk/marketing-7p/>

Перевера Валентин

Особливості розвитку українського туризму в умовах війни

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

Valp3r.off@gmail.com

науковий керівник: к.г.н., доцент Філоненко І.М.

На сьогоднішній день туризм залишається однією з найбільш вразливих галузей, яка миттєво реагує на всі політичні, соціальні та економічні збурення. Війна, особливо така масштабна й руйнівна, як збройна агресія російської федерації проти України, суттєво трансформувала внутрішні та міжнародні туристичні потоки. Туристична індустрія зазнала значних втрат: зруйновано інфраструктуру, знижено безпековий рейтинг країни, обмежено пересування. Проте навіть в умовах війни галузь не зупинилася, а адаптувалася, перетворившись на інструмент національної єдності, підтримки економіки та збереження культурної спадщини [1].

Однією з характерних рис сучасного українського туризму стало формування альтернативних форм подорожей, орієнтованих не на розваги, а на соціальну, гуманітарну або патріотичну місію. Так виникли нові напрями: волонтерський туризм, який передбачає подорожі з метою допомоги територіальним громадам, зокрема доставки гуманітарних вантажів, евакуації населення, підтримки локальних бізнесів.

Не менш значимим став воєнно-історичний туризм, який акцентує увагу на місцях, пов'язаних з бойовими діями, героїчними подіями та особистостями. Відвідування звільнених територій, музеїв війни, меморіалів, інтегрує суспільство навколо історичної пам'яті та сприяє збереженню національної ідентичності [4].

Іншою важливою тенденцією стало зростання внутрішнього туризму. Через неможливість виїзду за кордон або страх перед довгими подорожами українці переорієнтувалися на відвідуванні відносно безпечних регіонів країни. Наприклад, Закарпаття, Івано-Франківщина, Львівщина стали популярними не лише в якості туристичних регіонів, але й як місця тимчасового перебування для вимушених переселенців.

Це сприяє розвитку локальної економіки, зростанню попиту на готелі, хостели, кафе, транспортні послуги [3].

Крім цього, значна частина туроператорів, турагентств, екскурсоводів були змушені переформатувати свою діяльність у цифрову площину. Збільшився попит на онлайн-екскурсії, віртуальні подорожі історичними місцями, зокрема довоєнними Києвом, Черніговом, Одесою, що дозволяє підтримувати зацікавлення до української культури як всередині країни, так і серед міжнародної аудиторії.

Водночас, туристична сфера виконує важливу соціальну функцію. Вона допомагає людям психологічно відновитися, пережити травму війни, відчути підтримку, єдність, зміцнити національну ідентичність. Саме тому, попри всі труднощі, туризм не просто зберігається - він адаптується та готується до майбутнього відновлення.

Проте галузь стикається з низкою серйозних викликів:

- Руйнування інфраструктури (готелів, туристичних баз, транспортної системи) та історико-культурних пам'яток;
- Відтік кадрів: багато фахівців виїхали за кордон або мобілізовані до ЗСУ;
- Зниження туристичної привабливості: через загрозу ракетних ударів та мінування;
- Брак інвестицій та нестабільність на ринку.

Перспективи розвитку туризму в Україні після завершення війни включають:

- Відновлення культурної спадщини та туристичних маршрутів
- Міжнародну співпрацю - залучення іноземних туристів через історії про мужність українців;
- Залучення донорських коштів та інвестицій на відбудову туристичної інфраструктури [2].

Таким чином, попри складні умови, туризм в Україні в умовах війни демонструє життєздатність і здатність до трансформації. Своєю чергою, держава має підтримувати галузь – через цільові програми, податкові пільги, інформаційну кампанію, а також інтеграцію туризму в загальнонаціональну політику відновлення. Український досвід може стати унікальним прикладом того, як навіть під час воєнних дій зберігати дух відкритості, гостинності й патріотизму.

Список використаних джерел

1. Беленький В.Ю. Туризм в Україні в умовах війни: виклики та перспективи // Географія та туризм. – 2023. – №2. – С. 45–51.
2. Ігнатенко Н.М. Соціальні функції туризму в кризових умовах // Туристична індустрія України. – 2022. – №1. – С. 22–27.

3. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму України
<https://www.tourism.gov.ua/>

4. Ковальчук Л. Історико-культурний туризм в Україні: сучасний стан та перспективи відновлення після війни // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. 2023. №3. С. 33–38.

Кирпенко Вікторія

Шопінг-туризм: подорож за покупками

*Ніжинський фаховий коледж культури і мистецтв
імені Марії Заньковецької*

kyrpenkoviktorii@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Пахомова Т.М.

Шопінг-туризм – це особливий вид туризму, основною метою якого є здійснення покупок під час подорожі. Це не просто відвідування магазинів у вільний від екскурсій час, а цілеспрямована поїздка для придбання товарів, які недоступні у вашому регіоні, коштують значно дешевше за кордоном або представлені в більшому асортименті.

Історія шопінг-туризму бере свій початок ще з давніх часів, коли купці подорожували світом у пошуках екзотичних товарів. Однак як масове явище шопінг-туризм почав формуватися у другій половині XX століття.

Справжній бум шопінг-туризму припав на 1990-ті роки, коли глобалізація та розвиток транспортної інфраструктури зробили міжнародні подорожі доступнішими для середнього класу. Саме тоді з'явилися спеціалізовані тури, основною метою яких були покупки.

З появою інтернету та онлайн-шопінгу багато хто передбачав занепад шопінг-туризму. Натомість він трансформувався, ставши більш орієнтованим на унікальний досвід та ексклюзивні пропозиції, які неможливо отримати онлайн.

Шопінг-туризм має низку унікальних особливостей, які відрізняють його від інших видів туризму:

1. Сезонність, прив'язана до розпродажів: Шопінг-туристи планують свої подорожі з урахуванням сезонних розпродажів та спеціальних подій. Наприклад, "Чорна п'ятниця" в США, різдвяні розпродажі в Європі або дубайський торговий фестиваль.

2. Спеціалізована інфраструктура: У популярних напрямках шопінг-туризму розвивається відповідна інфраструктура: аутлет-містечка

за межами міст, торгові центри з послугами для туристів, системи повернення податку .

3. Поєднання шопінгу з іншими видами туризму: Сучасний шопінг-туризм часто інтегрується з культурним, гастрономічним та іншими видами туризму, створюючи комплексний досвід.

Мета шопінг-туризму виходить далеко за межі простого придбання товарів. Для сучасних шопінг-туристів важливі такі аспекти:

1.Можливість придбати товари за нижчими цінами, ніж у своїй країні, особливо предмети розкоші, які можуть коштувати на 20-30% дешевше в країнах-виробниках.

2.Доступ до ексклюзивних товарів: Можливість придбати обмежені колекції, які доступні лише в певних магазинах чи країнах. Наприклад, дизайнерські колекції, що випускаються тільки для певних ринків.

3.Емоційний досвід: Шопінг перетворюється на захоплюючу пригоду, джерело яскравих емоцій та нових знайомств. Це спосіб зануритися в місцеву культуру та стиль життя.

4.Професійні цілі: Деякі шопінг-туристи подорожують з професійною метою – байєри, стилісти, дизайнери шукають натхнення та нові тренди.

Шопінг-туризм має свою географію, де певні міста та країни вирізняються особливою привабливістю для покупців:

Європа:

- Мілан – світова столиця моди з легендарним "Квадратом моди" (Quadrilatero della Moda)

- Париж – від розкішних butikів на Єлисейських полях до винтажних магазинів

- Лондон – універмаги, магазини на Оксфорд-стріт та Ковент-Гарден

- Барселона – поєднання іспанських брендів, дизайнерських butikів та місцевих ринків

- Гонконг – популярний завдяки відсутності податку на додану вартість та величезним торговим центрам

- Сінгапур – шопінг-вулиця Orchard Road з понад 5000 брендів та постійними розпродажами

- Токіо – інноваційна мода, електроніка та унікальні японські товари

- Бангкок – ідеальне поєднання розкішних торгових центрів та колоритних вуличних ринків

Близький Схід:

- Дубай – дубайський торговий фестиваль і понад 70 розкішних торгових центрів

- Абу-Дабі – ультрасучасні торгові центри з преміум-брендами

Північна Америка:

- Нью-Йорк – від легендарної П'ятої авеню до бутиків SoHo;
- Лос-Анджелес – Рodeo-Драйв, де можна зустріти знаменитостей під час шопінгу;
- Маямі – міжнародні бренди з латиноамериканським колоритом.

Інші регіони:

- Марракеш (Марокко) – атмосферні базари (сукі) зі східними скарбами;
- Буенос-Айрес (Аргентина) – шкіряні вироби найвищої якості за привабливими цінами;
- Сідней (Австралія) – поєднання міжнародних брендів та локальних дизайнерів.

Шопінг-туризм часто асоціюється з придбанням товарів люксових брендів, які мають глобальне визнання та особливу цінність:

Мода та аксесуари:

- Італійські будинки моди: Gucci, Prada, Versace, Dolce&Gabbana, Armani;
- Французькі бренди розкоші: LouisVuitton, Chanel, Dior, Hermès, YvesSaintLaurent;
- Британські преміум-бренди: Burberry, Mulberry, Alexander McQueen;
- Американські дизайнери: RalphLauren, MichaelKors, MarcJacobs;

Ювелірні вироби та годинники:

- Ювелірні бренди: Cartier, Tiffany&Co, Bulgari, VanCleef&Arpels;
- Швейцарські годинники: Rolex, PatekPhilippe, Omega, TAG Heuer;

Універмаги та торгові центри:

- Знамениті торгові центри: TheDubaiMall (Дубай), ION Orchard (Сінгапур), GalleriaVittorioEmanuele II (Мілан);

Аутлет-містечка:

- Мережі аутлетів: BicesterVillage (Великобританія), LaValléeVillage (Франція), McArthurGlenDesignerOutlets (різні країни).

Окрім глобальних брендів, сучасний шопінг-туризм все більше орієнтується на пошук унікальних локальних брендів та крафтових виробів, які неможливо знайти в інших країнах. Це можуть бути:

- Ісландські вовняні светри lopapeysa;
- Марокканські шкіряні вироби ручної роботи;
- Японські кімоно або самурайські мечі;
- Французькі парфуми від нішевих виробників;
- Італійське взуття ручної роботи від локальних майстрів.

Цікаві факти:

Мерилін Монро та її сукня за 5 мільйонів доларів:

Знаєш ту культову сукню, в якій Мерилін співала «Happy Birthday, Mr. President» Джону Кеннеді? Вона була настільки тісною, що її вшивали просто на тілі акторки. Ця сукня згодом стала найдорожчою на аукціоні – її купили за понад 5 мільйонів доларів!

Принцеса Діана і «сукня помсти»:

У 1994 році, коли принц Чарльз публічно зізнався в зраді, Діана з'явилася на вечірці у сміливій чорній сукні з відкритими плечима. Преса одразу охрестила її «сукнею помсти» – і вона стала символом сили та стилю.

Наомі Кемпбелл і епічне падіння:

У 1993 році супермодель Наомі Кемпбелл вперше за історію показів впала прямо на подіумі – і все через надвисокі підбори VivienneWestwood. Вона впала з усмішкою, піднялася і продовжила йти, а цей момент став одним із найвідоміших в історії моди.

Карл Лагерфельд і його неможливі умови:

Карл, культовий дизайнер Chanel, мав набір правил: він не пив воду, бо вважав її «нудною», завжди носив окуляри, навіть уночі, і забороняв інтерв'юерам торкатися до його кота Шупетт, яка, до речі, мала свою охорону й навіть рахунок у банку.

Шопінг-туризм – це набагато більше, ніж просто подорож за покупками. Це унікальний культурний досвід, спосіб пізнання нових країн через призму їхніх товарів, брендів та торгових традицій. Це можливість привезти з подорожі не лише сувеніри, але й частинку місцевого стилю життя. У світі, де онлайн-шопінг стає все доступнішим, шопінг-туризм пропонує те, чого не може дати жоден інтернет-магазин: справжні емоції, особисте спілкування, атмосферу місця та відчуття причетності до світових трендів. Тож плануйте свій наступний шопінг-тур, відкривайте для себе нові напрямки та бренди, і нехай кожна ваша покупка стане не просто річчю, а історією, спогадом та джерелом натхнення!

Список використаних джерел:

1. WorldTourismOrganization (UNWTO). "ShoppingTourismNetwork". [<https://www.unwto.org/shopping-tourism-network>]
2. Timothy, D. J. (2005). "ShoppingTourism, Retailing, andLeisure". ChannelViewPublications.
3. GlobalBlue. "GlobeShopperReport". [<https://www.globalblue.com>]
4. McKinsey&Company. "TheStateofFashion". [<https://www.mckinsey.com/industries/retail/our-insights/the-state-of-fashion>]
5. VogueBusiness. "LuxuryTourismTrends". [<https://www.voguebusiness.com>]

**Формування потенціалу конкурентоспроможності
туристичного оператора**

*Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна
shostak811@gmail.com
Науковий керівник – доцент Сологуб Ю.І.*

З огляду на умови сьогодення, підприємства туристичної сфери вимушені працювати в досить нестабільних та неоднорідних умовах, що є каталізатором динамічних змін в конкурентному середовищі. Дані фактори змушують підприємців більше уваги приділяти питанням формування оптимального набору конкурентних переваг, що даватимуть їм можливість не лише покращити свої конкурентні позиції, а й залишатися в структурі ринку.

Конкуренція та зовнішні загрози підштовхують підприємства туристичної сфери до розуміння того, що їх продукт має вирізнитися серед гравців ринку. Конкурентоспроможність підприємства передбачає створення та розвиток учасниками ринку конкурентних переваг, тобто цінності, що формує переважні характеристики конкретного підприємства над конкурентами [3].

Конкурентоспроможність туристичної галузі можна визначити як властивість, що характеризує високу забезпеченість країни туристичними ресурсами і рівень ефективного їх використання, що забезпечує високу частку на світовому туристичному ринку.

Формування конкурентних переваг підприємств туристичної сфери – це комплексний процес, який включає розробку та впровадження стратегій, спрямованих на залучення клієнтів, підвищення їхньої лояльності та виділення компаній серед конкурентів.

Конкурентні переваги туристичних послуг можна об'єднати у дві групи: переваги низького рангу та переваги високого рангу. Переваги низького рангу пов'язані з наявністю дешевої робочої сили, доступністю джерел сировини і менш стійкі. Переваги високого рангу пов'язані з наявністю високої репутації, кваліфікованого персоналу, розвитим маркетингом, заснованим на використанні сучасних технологій, сучасним менеджментом, довготривалими відносинами зі споживачами і т. д. [1, 2].

Конкурентні переваги окремих туристичних підприємств можуть включати різні аспекти, що підвищують їхню привабливість на ринку. Ось деякі з них:

1. Репутація бренду: Відомі туристичні оператори мають надійну репутацію завдяки багаторічному досвіду. Це сприяє залученню нових клієнтів та зміцненню довіри постійних.

2. Широкий асортимент послуг: Оператори можуть пропонувати не лише стандартні тури, а й додаткові послуги, такі як трансфери, екскурсії, страхування та візова підтримка. Це розширює можливості для клієнтів та створює відчуття комфорту і повної організації відпочинку.

3. Гнучка цінова політика: Знижки, акції, бонусні програми дозволяють підприємствам залучати ширшу аудиторію.

4. Надійні міжнародні партнери: Співпраця з перевіреними готелями, авіакомпаніями та іноземними партнерами дозволяє забезпечити високу якість послуг і безпеку клієнтів, що є вагомою конкурентною перевагою.

5. Інновації та технології: Використання сучасних технологій, таких як онлайн-бронювання, мобільні додатки для клієнтів, аналітика великих даних для прогнозування попиту, робить процес бронювання зручнішим та більш інформативним.

6. Якісна рекламна стратегія: Ефективні маркетингові кампанії з використанням цифрових медіа, соціальних мереж, відгуків впливових осіб та інших сучасних каналів дозволяють досягати ширшої аудиторії.

7. Сегментовані та унікальні пропозиції: Туроператори можуть спеціалізуватися на певних типах турів – екстремальні, сімейні, екологічні, для молоді або преміум-сегменту, що дозволяє їм краще задовольняти потреби конкретної аудиторії.

Ці переваги допомагають туристичним підприємствам зміцнювати позиції на ринку, підвищувати лояльність клієнтів та виділятися серед конкурентів.

Отже, на сьогоднішній день стратегічним пріоритетом розвитку туристичної галузі є підвищення конкурентоспроможності підприємств, що вимагає значних зусиль для покращення якості послуг та оптимізації цінової політики.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В., Митрохіна Ю. П. Управління збутовою політикою. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 240 с.

2. Бочко, О., & Кожушко, П. (2024). Теоретичні підходи до дефініції «Конкурентоспроможність підприємства». Економіка та суспільство, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-82>.

3. Краузе О., Піняк І., Шпилик С. CRM як джерело інформації для розробки маркетингових проєктів та стратегічного управління конкурентоспроможністю. *Галицький економічний вісник*. Том 77. № 4, 2022. С. 94-102.

**Ринок лікувально-оздоровчого туризму України:
стан та перспективи**

Національний університет харчових технологій,

м. Київ, Україна

yushchenkokarina123@gmail.com

Науковий керівник – доцент Сологуб Ю.І.

Лікувально-оздоровчий туризм є важливим напрямом туристичної галузі України, що базується на використанні природних ресурсів, зокрема мінеральних вод, лікувальних грязей, термальних джерел, а також спеціалізованих медичних послуг, таких як бальнеотерапія, фізіотерапія та реабілітаційні програми для відновлення здоров'я.

В залежності від того, що саме потребує турист, оздоровлення чи лікування, вчені виділяють наступні типи лікувально-оздоровчого туризму: оздоровчий туризм, коли переслідується ціль покращення і забезпечення стійкості характеристик стану здоров'я шляхом немедичних впливів на організм; лікувальний туризм, коли основною ціллю поїздки є лікування хвороб організму людини.

Лікувальний туризм в свою чергу поділяється на наступні види: санаторно-курортний туризм, який передбачає лікування в санаторіях з застосуванням медичних не хірургічних чи малоінвазивних хірургічних процедур; медичний (клінічний) туризм, передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного середовища пацієнта в спеціалізованих лікувальних закладах (лікарнях, госпіталах, клініках, медичних центрах).

Основні центри лікувально-оздоровчого туризму в Україні зосереджені на заході (Трускавець, Моршин, Східниця) та півдні країни (Куяльник). За даними Державного агентства розвитку туризму, щороку Трускавець відвідує понад 200 тисяч туристів, Моршин – близько 150 тисяч, а Східницю – понад 50 тисяч осіб. Також популярністю користуються санаторії Харківської, Вінницької областей. Ці курорти спеціалізуються на лікуванні гастроентерологічних, серцево-судинних, опорно-рухових та нервових захворювань.

Потенційним джерелом залучення туристів до України є інноваційний туристичний продукт. Такою інновацією є впровадження в практику туристичного бізнесу програм медичного туризму.

Медичний туризм в Україні ще не набув широкої популярності, але його розвиток розпочався у 2013 році зі створення УАМТ. Це некомерційна організація, яка має на меті популяризувати Україну як привабливий напрям для медичного туризму, підвищувати якість медичних послуг в країні та надавати підтримку місцевим жителям у

закордонному лікуванні. На даний момент до асоціації входять понад 100 державних медичних організацій та міжнародні клініки з 14 країн світу. [2].

Україна має базу для створення туристичного медичного кластеру на території держави, що стало б значною частиною економіки країни. Для цього важливо правильно розуміти організацію роботи медичного кластеру та утворення єдиної системи ринків даного виду туристичної діяльності.

Ринок медичного туризму включає доходи, отримані юридичними особами від надання послуг в'їзного медичного туризму та послуг виїзного медичного туризму. Ринкова вартість включає вартість супутніх товарів, проданих постачальником послуг або включених до пропозиції послуг. Включаються лише товари та послуги, якими торгують суб'єкти господарювання або які продаються кінцевим споживачам. [1]

Медичний туризм не може вдало здійснюватися без сертифікованого, надійного туроператора, в Україні їх доволі небагато. Серед них варто назвати Sofort Med, MedGlobal, MediGlobus та MedTour.

В Україні розвивається, як виїзний так і в'їзний медичний туризм. У структурі послуг виїзного медичного туризму понад 40% складає лікування, 30% – оздоровлення, 25% – діагностика, 5% – медичне туристичне страхування.

Україна приваблює медичних туристів завдяки досягненням у сфері дитячої кардіохірургії, яка в деяких аспектах вже випереджає західні країни. Українські санаторно-курортні установи мають великий досвід у лікуванні та реабілітації пацієнтів з захворюваннями опорно-рухового апарату, гінекологічними проблемами, хворобами травної системи та хворими з пульмонологічними діагнозами. Це вкотре підтверджує перспективність розвитку міжнародного медичного туризму в Україні як важливого напрямку для національного туристичного сектору.

Однак, подальший розвиток лікувально-оздоровчого туризму потребує модернізації інфраструктури, підвищення рівня сервісу, інтеграції сучасних медичних технологій та активного просування України як привабливого напрямку на міжнародному туристичному ринку.

Список використаних джерел:

1. Сологуб Ю.І., Шейко А.Р. Стоматологічний сегмент медичного туризму як перспективний напрям розвитку туристичної сфери. *Ефективна економіка* №1, 2023.
2. Українська Асоціація Медичного Туризму. URL: <http://uamt.org.ua>

Овертуризм та управління регіональним розвитком

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Tsibenkog60@gmail.com

Науковий керівник: професор Мезенцев К.В.

Овертуризм є однією із сучасних проблем міського туризму, що виникає через занадто великі туристичні потоки до культових міських дестинацій. Такі процеси насправді були неминучими – за останнє століття туризм набирав оберти, починаючи з того, що він був доступним тільки елітним верствам населення, що відправлялись отримувати освіту в найкращі культурно-освітні заклади епохи просвітництва, до сьогодення, коли туризм став масово доступним видом діяльності.

За визначенням Європейського парламенту, “овертуризм описує ситуацію, в якій вплив туризм перевищує фізичні, екологічні, соціальні, економічні, психологічні та/або політичні пороги дієздатності” [2, с. 3].

У містах, де концентрація населення і так є щільною, великий туристичний потік створює додаткове навантаження на більшість видів інфраструктури, створює загрозу для довкілля та виклики у соціальному середовищі. Тобто, таке явище як овертуризм виникає, коли туристична дестинація не може впоратися з кількістю відвідувачів та задовольнити потреби як їх самих, так і постійних жителів території. Тобто, коли туристичний попит занадто переважає наявну пропозицію і ресурси.

До основних проблем, що може викликати надмірний туристичний потік відносяться:

- перевантаження транспортної інфраструктури, що зумовлює значні затори, обмежує мобільність пасажирських та вантажних перевезень. Що стосується туристичної інфраструктури, то занадто багато людей можуть зруйнувати враження від туристичних атракцій, зменшити їх естетичну привабливість, створити черги до музеїв, галерей тощо;

- значні туристичні потоки спричиняють забруднення атмосферного повітря, як під час міжрегіональних переміщень, так і всередині міст, а також надконцентрація туристів може посилювати засміченість міста, що разом погіршує стан довкілля;

- туристифікація міста часто призводить до підвищення цін на товари, послуги та нерухомість у ньому, що викликає незадоволення місцевих жителів, які відчувають себе ніби не вдома через пріоритизацію комфорту відвідувачів і заробітку на цьому.

Усе це може викликати невдоволення місцевих громад та зумовлювати конфлікти між місцевими мешканцями та відвідувачами. Така

ворожнеча може починатись з невеликих груп невдоволених мешканців певного району, а завершуватись загальноміським поширенням таких ідей, що, у свою чергу, стає підґрунтям для насильства.

При цьому переваги від туристичної атрактивності є значними. Приплив туристів генерує значні доходи, які можуть бути реінвестовані в місцеву економіку, що сприяє створенню нових робочих місць не лише в туристичному секторі, але й у суміжних галузях, приносить інвестиції у місто, сприяє підтримці та розширенню малого та середнього бізнесу. Це ж стосується і інвестицій в інфраструктуру, що водночас може бути перевантажена цими самими туристами.

Узагальнюючи, варто наголосити, що місцева влада відіграє ключову роль у регулюванні овертуризму, а чітке та раціональне стратегічне планування є ключем до реалізації потенціалу міста. Більше того, місцеві органи влади, у тому числі й за рахунок розвитку туризму, повинні планувати розвиток на засадах сталого туризму, що передбачає запровадження екологічно чистих видів транспорту, підтримку місцевих підприємств, збереження культурної спадщини.

Що ж стосується перевантаження туристичних атракцій туристами, то це є сигналом тому, що розвиток туризму відбувається нерівномірно, концентруючись лише у обмеженій кількості місць і потребує заходів із розосередження аби уникнути внутрішньоміських диспропорцій.

Список використаних джерел:

1. Leahy, K. What's the problem with overtourism? URL: <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/what-is-overtourism> (дата звернення: 13.04.2025).
2. Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitás, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. and Postma, A., 2018, Research for TRAN Committee – Overtourism: impact and possible policy responses, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels

Географічне краєзнавство

**Геотуризм як чинник сталого розвитку: перспективи
Кіровоградщини**

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів, Україна

alexandrakyzmenko@gmail.com

Науковий керівник – доцент Слюта А.М.

У контексті глобального переходу до сталого розвитку туризм усе частіше розглядається не лише як сфера відпочинку, а як потужний інструмент пізнання довкілля, формування екологічної свідомості та збереження природної і культурної спадщини. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є геотуризм – форма природничого туризму, що поєднує освітню, наукову, пізнавальну та рекреаційну функції. Особливу роль у розвитку геотуризму відіграють геологічні пам'ятки природи (ГПП) – унікальні природні об'єкти, які відображають історію Землі, геологічні процеси, петрографічну та мінералогічну різноманітність [3].

Кіровоградщина, розташована в межах Українського кристалічного щита, є регіоном з високою концентрацією цінних геологічних об'єктів, що робить її надзвичайно перспективною територією для розвитку геотуризму. Вивчення та систематизація цих об'єктів є важливим завданням як для науки, так і для практики туристичної галузі. Важливою умовою для цього є створення доступної інформаційної бази про геооб'єкти, інтеграція їх у регіональні туристичні маршрути, підготовка фахівців з геотуризму та залучення місцевих громад до охорони і промоції природної спадщини.

Геотуризм є міждисциплінарним напрямом, що охоплює аспекти геології, географії, екології, туризму, педагогіки. Він передбачає ознайомлення з геологічною будовою території, мінералогічними і петрографічними об'єктами, особливостями форм рельєфу та тектоніки. На відміну від традиційного екотуризму, геотуризм зосереджується на неживій природі, однак поєднується з історико-культурною компонентною. Саме така синергія дозволяє сформувати нову туристичну пропозицію, що є конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку.

Особливе значення має науково-просвітницька функція геотуризму: шляхом залучення туристів до вивчення геологічної спадщини формується уявлення про геологічні процеси, історію Землі, ресурсний потенціал надр. У цьому контексті збереження геоспадщини виступає

пріоритетом, що гармонійно поєднує охоронну та пізнавальну діяльність. Залучення молоді, здобувачів освіти, через шкільні екскурсії, навчальні програми, проєкти МАН та студентські ініціативи є дієвим способом популяризації геотуризму

Поняття «пам'ятка природи» було вперше введено Олександром фон Гумбольдтом у 1818 році, а в українській науці термін «геологічна пам'ятка» закріпився з 1961 року завдяки роботам В. Г. Бондарчука. Сучасне розуміння ГПП включає як унікальні, так і типові природні утворення, що мають високу наукову, освітню, історичну та естетичну цінність [3]. До геологічних пам'яток зазвичай відносять: • відслонення порід, • петрографічні та мінералогічні об'єкти, • тектонічні зони, • геоморфологічні форми, • стратиграфічні розрізи, • реліктові утворення.

Особливої уваги заслуговують імпактні структури – свідчення падіння метеоритів, які мають як наукове, так і пізнавальне значення. Їх використання в геотуризмі дозволяє не лише популяризувати рідкісні природні явища, а й заохочувати молодь до вивчення наук про Землю [2].

Кіровоградська область, з площею понад 24 500 км², вирізняється значним різноманіттям геологічних утворень. Серед них – виходи гранітів різного типу, діабазів, кварцитів, ендербітів, трепелів, а також родовища мінералів і кристалічних структур. Особливе значення мають такі об'єкти:

- Бовтишська імпактна структура – найбільший метеоритний кратер в Україні.
- Зеленогайський та Кам'янецький кратери – рідкісні ударно-метеоритні структури, нещодавно ідентифіковані.
- Відслонення пегматоїдних, аплітоїдних та трахітоїдних гранітів у різних районах області.
- Родовища графіту, кварцу, трепелів та інших цінних мінералів [1].

Незважаючи на наукову цінність, значна частина з них не має офіційного статусу природоохоронного об'єкта, що ускладнює їх збереження та використання у туристичних цілях. Це вимагає розробки нормативно-правових актів, ініціювання процедур надання охоронного статусу геооб'єктам, залучення фахівців-геологів та громадськості.

Геологічні пам'ятки Кіровоградщини характеризуються як поодиноким розташуванням, так і формуванням локальних скупчень. Це дозволяє виокремити п'ять перспективних маршрутів:

1. Кропивницький (обласний) – Арсенівка, Суботці, Соколівське, Первозванівка, Митрофанівка тощо.
2. Новоукраїнський (центральный) – Кам'яний Міст, Новоукраїнка, Микільське, Піщаний Брід.

3. Кіровоградський (південний) – Лозуватка, Софіївка, Голубиєвичі, Обертасове.

4. Гайворонський (західний) – Гайворон, Салькове, Хашувате, Липовеньківське родовище.

5. Добровеличківський (річковий) – Новоархангельськ, Добрянка, Калмазне.

Ці маршрути поєднують ГПП з іншими туристичними локаціями регіону, сприяючи розвитку комплексного пізнавального туризму. Важливо забезпечити інфраструктурну підтримку таких маршрутів – встановлення інформаційних стендів, облаштування майданчиків для огляду, створення мобільних додатків та інтерактивних карт.

Найбільш суттєвою проблемою залишається відсутність системного підходу до збереження і популяризації геологічної спадщини. Більшість об'єктів не мають охоронного статусу, а їх цінність часто відома лише вузькому колу фахівців. Також бракує фінансування на дослідження, промоцію та туристичне облаштування геооб'єктів. Водночас наявність численних геооб'єктів створює підґрунтя для формування локальних геопарків, створення освітньо-наукових маршрутів, включення геотуризму до регіональних програм розвитку туризму та краєзнавства. Потребує підтримки і діяльності закладів освіти, туристичних організацій, громадських ініціатив. Розробка тематичних екскурсій, проведення геофестивалів, шкільних конкурсів і тренінгів для гідів сприятиме активному залученню населення до збереження геоспадщини.

Таким чином, геологічні пам'ятки природи Кіровоградської області є цінним ресурсом для розвитку геотуризму – наряду, що поєднує природоохоронну, наукову, освітню та рекреаційну функції. Систематизація об'єктів, розробка туристичних маршрутів, надання пам'яткам охоронного статусу та проведення просвітницької роботи є основними кроками на шляху перетворення геоспадщини регіону на чинник сталого соціально-економічного розвитку.

Список використаної літератури

1. Головченко І.І., Петрова О.В. *Геологічна спадщина як складова туристичних ресурсів Кіровоградської області*. // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Географічні науки. 2020. Вип. 37. С. 143-150.

2. Краснов Ю. І. *Імпактні структури України: наукове значення та туристичний потенціал*. Дніпро: Грані, 2020. 138 с.

3. Тимощук О. О., Борисенко О. В. *Геологічні пам'ятки як об'єкти екологічного туризму*. // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Географія. 2017. №2(67). С. 48-52.

Туристичний потенціал Чернігівської області

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

м. Ніжин, Україна

armaisoganan@gmail.com

Науковий керівник – к.філос.н., доцент. Корнєєва.Л.Л

Чернігівщина багата, як на славу історію, так і на неймовірну живописну природу. Чернігово-Сіверщина ще з часів неоліту виділялась своїми високорослими лісами, бистрими ріками та квітучими луками. Ця земля виховала не одне покоління видатних українців, зокрема письменника та вірменознавця Павла Тичину, політичну діячку та правозахисницю Софію Русову, мореплавця Юрія Лисянського, режисера Олександра Довженка, філолога та краєзнавця Григорія Самоїленка та ще багато інших, але не менш видатних діячів землі Чернігівської.

За даними департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА станом на 2024 рік область відвідало 424,18 тис. осіб, що перевершило показники 2023 року на 18%. Хоча, податкові надходження з туристичного сектору Чернігівщини до місцевого та державного бюджетів є нижчі на 13% у порівнянні із роком до повномасштабної війни, але у порівнянні з 2023 роком вони збільшилися вдовніну та склали 16 млн 207 тис. гривень [1]. Ймовірно, це є наслідком встановлення відносної безпеки та збільшення тенденцій внутрішнього туризму (Рис.1).

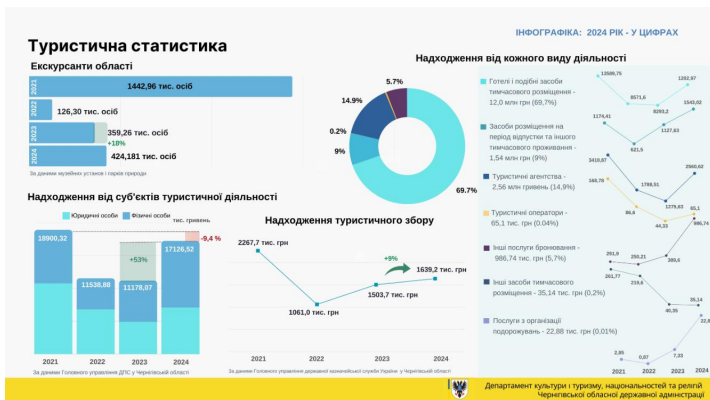

Рис. 1. Туристична галузь Чернігівщини за 2024 рік. Джерело: Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА <https://dkult.cg.gov.ua/index.php?id=512563&tp=0>

Втім, Чернігівщина, на жаль, займає лідируючі позиції в антирейтингу за податковими надходженнями від туристичної галузі, поступаючись лише Сумській та частково окупованим Донецькій, Луганській, Херсонській областям [2]. Об'єктивно цьому немає ніяких підстав, оскільки Чернігівська область є достатньо багатою на музеї, історичні садиби, готелі, заклади харчування, туристичні маршрути, тощо. Можна навіть сказати, що область має достатньо розвинуту туристичну інфраструктуру. Вочевидь, причиною недостатнього туристичного потоку у Чернігівській області є відсутність широкого, а головне привабливого представлення її туристичного потенціалу у інтернет-мережі. Важливий факт, який заслуговує на увагу той факт, що на Чернігівщині знаходяться близько 9 тисяч пам'яток історії та культури, з них 1779 загальнонаціонального значення і 200 світового значення; приблизно 60 музеїв з понад 623 тис. музейних експонатів, з них 223 тис. у науково-допоміжних фондах [3]. Є також 14 населених пунктів Чернігівщини, що входять до списку історичних населених місць України, зокрема Ніжин, Батурин, Любеч, Чернігів, Борзна, Ічня, Срібне, Седнів та інші [4].

Щодо мальовничих та недоторканих місцин, тобто природно-заповідних фондів (надалі – ПЗФ), то за їх кількістю Чернігівщина займає перше місце серед інших областей, а за їх площею –тринадцяте [5]. Станом на квітень 2025 року нараховуються 682 об'єкти ПЗФ (24 державного та 658 місцевого значення), серед яких два національні природні парки (Ічнянський та Мезинський) й три регіональні ландшафтні парки (Міжріччинський, Ніжинський та Ялівщина) [6]. У березні 2025 року додалися ще 2 ботанічні пам'ятки природи місцевого значення. Це «Дягівські зозуленці» у 19 гектарів та «Ковила Гнідинців», що займає більше 3 гектари лісу [7].

Виходить, що приблизно 8% від площі області є заповідними територіями, що становить 2633,22 км² та приблизно відповідає площі держави Люксембург [8]. Це може бути неабияким рекламним слоганом працюючим на збільшення туристичного потоку. Всі вищезгадані факти разом можуть стати потужним туристичним магнітом для поціновувачів еко-туризму.

З метою підвищення туристичної привабливості Чернігівської області в онлайн просторі було створено туристичний портал «Чернігівщина Туристична», в якому зібрано та нанесено на мапу більшість туристичних місць області. Створений путівник, в якому класифіковані основні напрямки туристичної активності [9]. В 2017 році подібний портал, але на локальному рівні був і у місті Ніжині. Було виставлено 140 вказівників з QR-кодами на пам'ятках історії, створено мобільний додаток «Ніжин Туристичний» та сайт з однойменною назвою. На жаль, після прямого влучання ракети РФ у сервери НУ «Чернігівська

політехніка» сайт з додатком перестали працювати. А вказівники з QR-кодами на даний час вже встигли постраждати від корозії та вандалізму. Хоча, для вирішення цієї проблеми й була створена ініціативна група, але нині вона не є активною [10].

Підсумовуючи, слід зауважити, що популяризацією туризму варто займатися комплексно та на всіх рівнях від місцевої влади і до верхівки. Це має бути справою як спеціалізованих відділів та департаментів так і людей, які не обіймають державних посад, але люблять свій рідний край. Можливо варто подбати про створення інших туристичних брендів подібних до «Ніжинського огірка», які стануть додатковими туристичними принадами. Корисним може бути створення та поширення науково-популярних відео про привабливі локації Чернігівщини. Варто ширше афішувати проведення краєзнавчих конференцій та семінарів, розробляти екскурсійні маршрути, які будуть створювати сталий туристичний авторитет краю та спонукати до бажання подорожувати Чернігівщиною [11].

Варто агітувати українську громадськість, не тільки їхати до Львова з метою попиту кави та зайти в оперу, але й заохочувати до відвідування Чернігівщини, де на Новгород-Сіверщині можна завітати до музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім» та Мезинського національного природного парку, на Корюківщині – відвідати Менський зоопарк та готельно-розважальний комплекс «Бреч», біля Чернігова зайти на Вал та завітати до Міжріччинського національного заповідника, на Прилуччині – зайти у палац Галаганів та помилуватися природою у дендропарку «Тростянець». А приїхавши до Ніжина можна пройтися стежками Миколи Гоголя та побувати в університеті, названому на його честь.

Список використаних джерел:

1. Як на Чернігівщині працювала туристична галузь минулого року. Чернігівщина туристична. 12.02.2025 URL: <https://chernihivregion.travel/blog/ak-na-cernigivisini-pracuvala-turistica-galuz-minulogo-roku>
2. Осадчук Л. На Буковині більше сплачують податків від туризму. Молодий буковинець. 30.12.2024. URL: https://molbuk.ua/chernovtsy_news/327758-turyzm.html
3. Музейна робота. Чернігівська ОВА. URL: <https://cg.gov.ua/index.php?id=132987&tp=0>
4. Головка А. Культурно-пізнавальний туризм Чернігівської області. Інституційний репозитарій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. СТАН ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА. 2021 URL: https://eprints.cdu.edu.ua/5610/1/zb_tez-13-15.pdf

5. Чернігівщина – в лідерах за кількістю заповідників. Чернігівська ОВА. 19.03.2025 URL: <https://www.cg.gov.ua/index.php?id=515578&tp=page>
6. Шовкун Т., Зінченко В., Мирон І. Природно-заповідний фонд у структурі рекреаційно-туристичного природокористування Чернігівської області. Електронна бібліотека Житомирського державного університету. Український журнал природничих наук №3. 2023. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/41244/1/11.pdf>
7. На Чернігівщині з'явилися нові заповідні території. Чернігівська ОВА. 19.03.2025 URL: <https://www.cg.gov.ua/index.php?id=515578&tp=page>
8. Бездухов О. Особливості динаміки, сучасного стану і структури природно-заповідного фонду Чернігівської області. Таврійський науковий вісник. 2021. URL: https://tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/117_2021/39.pdf
9. Путівник Чернігівщиною. Чернігівщина туристична. URL: <https://chernihivregion.travel/guide>
10. Туризм. Інновації. QR-код. MyNizhyn. 14.04.2017. URL: <https://mynizhyn.com/news/misto-i-region/7167-turizm-innovaciyi-qr-kod.html>
11. Кононенко В. ТУРИЗМ ЯК НАЙПЕРСПЕКТИВНІШИЙ НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І РЕГІОНУ. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2021. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/8773/1/Туризм%20як%20найперспективніший%20напрямок.pdf>

Сененко Марія, Шимчук Анна

**Географічна освіта в Ніжинській вищій школі:
історія становлення та розвитку**

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

senenkomaria2509@gmail.com, simcukanna58@gmail.com

Науковий керівник: к.г.н., доцент Остапчук В. В.

У 2025 році Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя відзначає 220-річчя від часу заснування. Протягом усієї своєї історії заклад був осередком формування інтелектуальної еліти та розвитку освітніх і наукових напрямів. Одним із таких напрямів стала географічна освіта, яка від самого початку відігравала значну роль у

становленні світоглядної, гуманітарної та природничої підготовки студентів.

Перші курси географії в гімназії вищих наук князя Безбородька з'явилися ще у 1820 році. На цьому етапі географія сприймалася як базова дисципліна, що давала учням знання про світ, народи, держави й просторові явища. Під керівництвом першого директора, Василя Кукольника, географія викладалась регулярно, її вважали однією з важливих складових класичної освіти. Його наступник, Іван Орлай, продовжив цю традицію, підтримуючи ідеї гуманізму, європейського просвітництва та вільного доступу до знань [2].

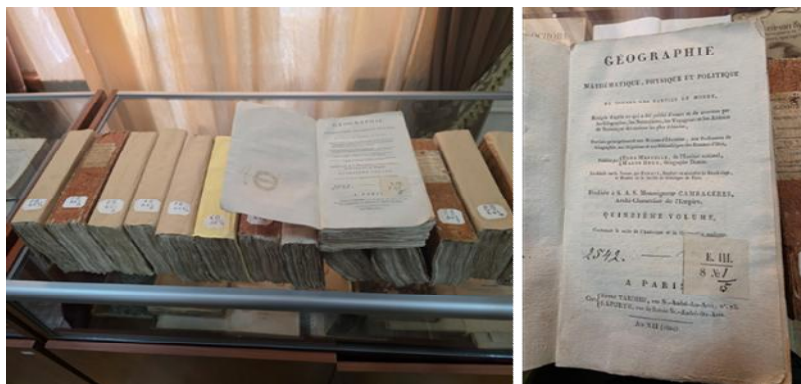

Рис. 1. Підручники з географії французькою мовою, періоду гімназії (Музей рідкісної книги імені Г. П. Васильківського)

У 1832 році гімназію було реорганізовано у Фізико-математичний ліцей, де географічна освіта збереглась через курси природничої історії та статистики. Тут розпочався перехід від класичної гімназійної до технічної й прикладної освіти. Цей етап став містком між традиціями гуманітарної елітарної школи та новітніми вимогами технічного прогресу [1].

У Ніжинському юридичному ліцеї (1840–1875), який змінив фізико-математичний, географія не виступала як самостійна дисципліна, однак залишалася дотичною через вивчення політичної економії, історії, державного устрою та законодавчих систем. Це дозволяло зберігати просторовий компонент у підготовці фахівців для державної служби [4].

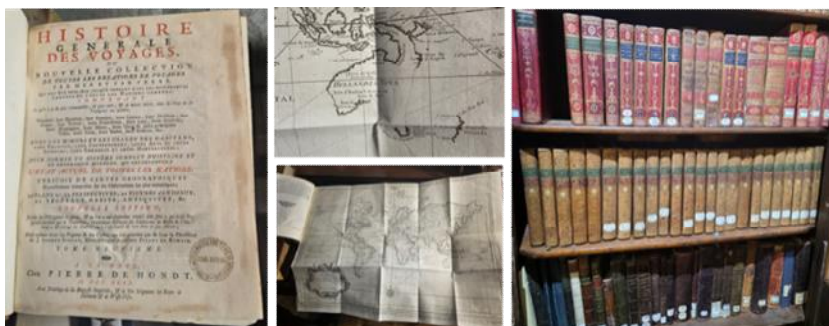

Рис. 2. Загальна історія мандрів, представлена в 25 томах (музей рідкісної книги)

Справжній науковий підйом географічного мислення в Ніжині пов'язаний із відкриттям історичного відділення Історико-філологічного інституту в 1882 році. У викладанні історії все більше уваги приділялось географічним аспектам. Географія почала використовуватись як аналітичний інструмент для вивчення історичних процесів у їхньому просторовому розвитку, що сприяло інтеграції географічних знань у гуманітарні науки [4].

Окремий вагомий етап – це функціонування метеорологічної станції у Ніжині з 1885 року. Вона не лише забезпечувала регулярні кліматичні спостереження, а й сприяла розвитку прикладної географії. Її керівник, Я.Е. Вінклер, не тільки організував збір метеоданих, але й систематизував результати, аналізуючи вплив погодних умов на врожайність, захворювання та інші показники. Попри труднощі, метеостанція проіснувала до 1904 року, залишивши помітний слід у регіональному науковому житті [3].

У 1931 році в Ніжинському педагогічному інституті було офіційно відкрито географічний відділ, а згодом, у 1934 році – сформовано факультет природознавства. Це ознаменувало повернення географії як навчальної та наукової дисципліни в освітній процес. Основна увага зосереджувалася на підготовці вчителів для загальноосвітніх шкіл

У повоєнний період, особливо в 1960–1980-х роках, географічна наука в інституті почала формуватись як самостійна дослідницька галузь. Викладачі працювали над проблемами геоморфології, карстових процесів, метеорологічних спостережень. Розпочалася підготовка кваліфікованих кадрів, які здійснювали як педагогічну, так і наукову діяльність.

Новітній етап розвитку розпочався у 1984 році зі створення географічного відділення на природничому факультеті. У 1987 році була заснована кафедра географії. Її очолив доцент Б.О. Чернов. Відтоді

кафедра активно розвивається, формуючи міцну методичну й матеріально-технічну базу, підтримуючи наукову роботу студентів та молодих викладачів. У цей період закладено підвалини для системної підготовки фахівців у галузі географії, гідрології, метеорології, геоекології.

Станом на сьогодні географічна освіта в Ніжинському університеті поєднує багатовікові традиції із сучасними підходами до викладання й досліджень. Серед напрямів роботи кафедри – регіональні дослідження, краєзнавство, кліматологія, використання ГІС-технологій, еколого-географічний моніторинг. Географія залишається не лише наукою про простір, а й інструментом критичного осмислення викликів ХХІ століття: змін клімату, урбанізації, деградації природного середовища [3].

Список використаних джерел:

1. Гимназия высших наук и Лицей князя Безбородко. 2-е изд., с пр. доп./ сост. Н.В.Гербель. СПб.: в тип. В.Безобразова, 1881.- 474, ХСII с.
2. Лавровский Н. А. Гимназия высших наук кн. Безбородко в Нежине (1820-1832). К., 1879. С. 143-145.
3. Моцяка П. Виникнення і перший період функціонування метеорологічної станції в Ніжині (1885-1904 роки). Ніжинська старовина. 2011. Т. 11, № 14. С. 86–96.
4. Самойленко Г., Самойленко О. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005.

Чабан Дарина

Болдині гори – визначне місце релігійного туризму Чернігова та району

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна.

darya.chaban.02.24@gmail.com

науковий керівник: к.г.н., доцент Філоненко Ю.М.

Чернігівський район належить до тих адміністративно-територіальних одиниць нашої держави, в яких активно розвивається релігійний туризм та паломництво. Це відбувається завдяки тому, що на території району знаходиться багато культових споруд, що сприяє розвитку даного виду туризму.

До таких споруд належать і Болдині гори, які мають велику історичну цінність і є одним із найдавніших сакральних комплексів

Чернігівщини. Це не лише одна з туристично привабливих і важливих історико-культурних локацій Чернігова, а й центр релігійного життя, що сформувався ще в давньоруську епоху [5]. У межах Болдиних гір розташовано кілька відомих пам'яток сакральної архітектури, які відіграють важливу роль у паломницькому та релігійному туризмі не лише міста Чернігова, а й області та навіть всієї нашої держави. Болдині гори включені в туристичні маршрути для всіх груп туристів, що прибувають для міста з метою паломництва чи релігійного туризму [2].

Серед найважливіших релігійних пам'яток Болдиних гір варто виділити Антонієві печери – один із найдавніших монастирських комплексів Східної Європи. Засновані у XI столітті преподобним Антонієм Печерським, вони стали місцем духовного вдосконалення монахів. Антоній Печерський – видатний християнський подвижник, засновник Києво-Печерського монастиря, який вважається колискою чернецтва на Русі. Народився він у Любечі (сучасна Чернігівщина) близько 983 року. Під впливом розповідей про аскетичне життя візантійських монахів відправився на Афон, де прийняв постриг та отримав духовне наставництво. Повернувшись на Русь, Антоній оселився у печерах поблизу Києва, заснувавши монастир, що став духовним центром князівства. Пізніше він перебрався до Чернігова, де заснував ще одну монастирську обитель – Антонієві печери на Болдиних горах.

Антоній пропагував ідеї суворого аскетизму, смирення та духовного вдосконалення, що лягли в основу чернечого життя на Русі. Його печерні монастирі стали осередками не лише релігійного, а й культурного життя, сприяючи розвитку писемності, літописання та мистецтва іконопису. Чернеча громада, сформована Антонієм, мала великий вплив на духовне життя Київської Русі, а його вчення та традиції чернецтва стали основою для багатьох православних монастирів Східної Європи.

Архітектурно Антонієві печери унікальні, оскільки поєднують у собі як елементи давньоруського зодчества, так і пізніші добудови, що з'являлися в різні історичні періоди. Їхні стіни зберігають стародавні написи та символи, що можуть мати сакральне значення. Багато століть поспіль печери були важливим осередком православного чернецтва, а нині вони є місцем паломництва, де відвідувачі можуть відчутися духовну атмосферу минулих століть [1].

Ще однією знаковою пам'яткою є Іллінська церква, що датується XII століттям. Вона є чудовим прикладом давньоруського храмового будівництва, зберігаючи традиції київської архітектурної школи. Церква відзначається гармонійним поєднанням кам'яного мурування та стародавніх розписів, що мають значну мистецьку та історичну цінність. Архітектурний стиль храму включає елементи романської та

візантійської традиції, що проявляється у характерних закладках стін, склепінчастих перекриттях та оздобленні фасадів.

Іллінська церква має унікальну історію, пов'язану з багатьма визначними подіями минулого. У давнину вона була оборонним храмом, що захищав монастирський комплекс та віруючих у часи набігів. Усередині храму збереглися давні фрески та ікони, що відображають іконографічні традиції Давньої Русі. Особливу увагу привертає іконостас церкви, який є одним із найстаріших у регіоні.

Сьогодні ця церква є не лише історичною пам'яткою, а й діючим храмом, куди приїжджають паломники з різних куточків України та світу. Вона також є важливим елементом туристичних маршрутів Чернігова, що сприяє розвитку культурного та релігійного туризму [5]

На Болдиних горах розташований також Троїцький собор – визначна пам'ятка українського бароко XVII століття. Він є частиною Троїцько-Іллінського монастиря і відзначається своєю монументальністю та витонченими архітектурними формами. Собор був зведений за підтримки гетьмана Івана Мазепи та став важливим духовним центром Чернігівщини. Його інтер'єри прикрашені розкішними фресками та іконами, що належать до кращих зразків українського сакрального мистецтва. Також в Троїцькому соборі зберігаються мощі святого Феодосія Чернігівського, що робить його важливим об'єктом паломництва [6].

Окрім цих пам'яток, на Болдиних горах розташовані й інші об'єкти, пов'язані з духовною історією регіону, зокрема старовинні некрополі, де поховані видатні чернігівські діячі. Одним із найвизначніших курганних поховань є Чорна могила – велетенський курган X століття, що, за історичними даними, є місцем поховання знатного князя або воєначальника. Розкопки кургану виявили багатий поховальний інвентар, зокрема зброю, прикраси та залишки жертвоприношень. Чорна могила має не лише історичне значення, а й сакральне, адже вона є символом давньої язичницької та ранньохристиянської традиції регіону [4].

Чорна могила є одним із найбільших курганів на території України: її висота сягає близько 10 метрів, а діаметр – понад 40 метрів. Вона є унікальною археологічною пам'яткою, що відображає поховальні традиції давньоруської знаті, зокрема обряд кремації та складний ритуал поховання із жертвоприношенням. Важливим відкриттям стало виявлення залишків давнього святилища, що свідчить про язичницькі вірування того часу. Унікальність Чорної могили полягає в поєднанні язичницьких та ранньохристиянських елементів, що відображає складний перехідний період релігійних вірувань Давньої Русі.

Сьогодні Чорна могила є важливим історико-культурним об'єктом, що привертає увагу не лише археологів, а й туристів та дослідників

релігійної спадщини. Вона є невід'ємною частиною сакрального ландшафту Болдиних гір та становить значний інтерес для розвитку релігійного туризму в регіоні [3].

Загалом, варто відзначити, що релігійні пам'ятки Болдиних гір становлять значну історико-культурну та духовну спадщину. Вони є важливими об'єктами для вивчення історії регіону, розвитку релігійного туризму та виховання молоді на засадах культурної спадщини. Подальші дослідження цих об'єктів можуть сприяти глибшому розумінню сакрального простору Чернігівщини.

Список використаних джерел:

1. Антонієві печери в Україні: подорож у світ загадок URL: <https://infomix.com.ua/antoniyevi-pecheri-podorozh-u-svit-zagadok/>
2. Болдині гори – історико-культурний заповідник. Вісник Чернігівського історичного товариства. 2019. №5. С.100-120.
3. Віктор Вечерський. "Архітектурна спадщина Чернігова". 2019. URL:<http://museummonument.knukim.edu.ua/article/view/172514/172737>
4. Курган Чорна Могила.URL:<https://oldchernihiv.com/kurgan-chorna-mogila/>
5. Офіційний сайт Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» URL: <https://oldchernihiv.com> (<https://oldchernihiv.com/>)
6. Троїцький собор. Чернігів стародавній. URL: <https://oldchernihiv.com/troyitskiy-sobor/>

Методика викладання географії

**Можливості платформи «Science for kids» для реалізації
компетентісно-орієнтованого навчання**

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук

України, м. Київ, Україна

dashamarygina@gmail.com

науковий керівник: д.пед.н., професор, дійсний член (академік)

НАПН України Толузов О.М.

Дослідження підходів, що реалізуються в рамках реформи шкільної освіти посіло чинне місце в сучасній педагогічній науці.

Одним з підходів Нової української школи – це компетентнісний підхід до навчання, реалізація ключових компетентностей та наскрізних вмінь, що базуються на ідеї використання шкільних знань в життєвих ситуаціях [2].

В умовах, яких опинилась сучасна школа, немає чіткого сценарію, який був би універсальним для впровадження в різних регіонах України. Частина навчальних закладів працюють в очній формі, частина має синхронне або асинхронне дистанційне навчання, частина працює в змішаному форматі, проте не варто забувати про здобувачів освіти, що навчаються за індивідуальними формами, як наприклад сімейна. Незважаючи на форму організації освітнього процесу, школярі повинні мати однакові можливості для вивчення матеріалу.

Розглянемо приклад онлайн платформи, що дозволяє реалізовувати компетентісно-орієнтоване навчання.

Платформа www.sciencekids.co.nz «Science for kids» [1] призначення для вивчення природничих і математичних наук та містить: приклади дослідів, ігри, цікаві факти, вікторини, проєкти, розробки уроків, зображення, відео та тематики для обговорень.

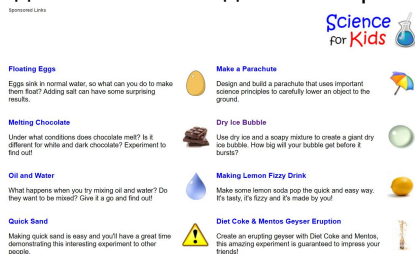

Рис. 1. Приклад сторінки платформи «Science for kids» [1]

Методика викладання географії

Обравши рубрику експериментів ми отримуємо приклади досліджень, які можна провести в домашніх умовах. Обравши необхідну тематику ми отримаємо короткий опис, перелік необхідних матеріалів, покрокову інструкцію та можливий результат.

Рис. 2. Приклад сторінки платформи «Science for kids» [1]

В розділі ігор пропонується перелік онлайн ігор, що об'єднані в наступні категорії: життєві речі, фізичні процеси, тверді речовини, рідини і гази, математичні ігри, детективні ігри. Обравши категорію, пропонують готові розроблені інтерактивні ігри.

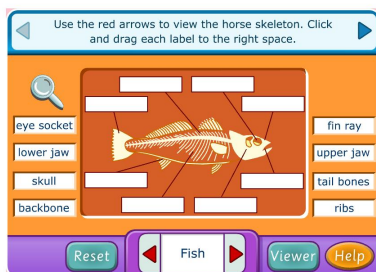

Рис. 3. Приклад сторінки платформи «Science for kids» [1]

Виконуючи гру про скелети різних тварин, учасники дізнаються нові англomовні слова, мають необмежену кількість спроб та можуть наочно побачити різниці наприклад скелетів риб та людини.

Рубрика наукових фактів містить 40 категорій, такі як факти про Землю, фізику, тварин, рослин, науковців, техніку, фізичні процеси тощо.

Методика викладання географії

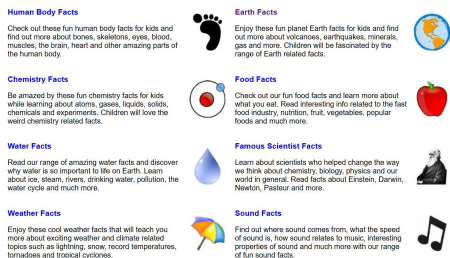

Рис. 4. Приклад сторінки платформи «Science for kids» [1]

В кожному з розділів міститься перелік фактів, які можна спостерігати в щоденному житті та приклади того, як наука проявляється навколо нас.

Розділ вікторин – це збірка питань на різні теми та форматів для проведення уроків з використанням ігрових технологій. В тематичних вікторинах з питаннями підготовлені питання і відповіді, в ігрових розділах є заготовлені анаграми, sudoku, тематичні філворди. Ще однією перевагою розділу є його англomовність, адже це дозволяє розширювати словниковий запас та реалізувати міжпредметну інтеграцію, яка надзвичайно важлива в освітньому процесі.

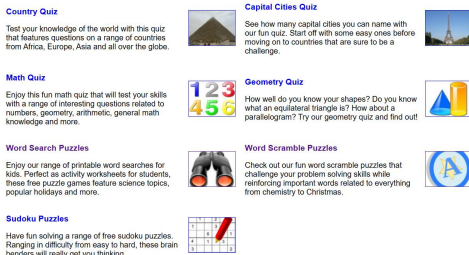

Рис. 5. Приклад сторінки платформи «Science for kids» [1]

В розділі проектів завдання об'єднані в дві групи: простіших та складніших в реалізації, що дозволяє обрати індивідуальний підхід до окремих вікових категорій, а за потреби для окремих здобувачів освіти.

Easy Science Projects for Kids

Make a String Phone

Use paper cups to make a string phone and talk with friends while learning about sound waves with this cool science project for kids.

Egg Drop

Design and build something that can safely protect an egg from smashing all over the ground with this fun egg drop project for kids.

Science Fair Project Help & Ideas

The Scientific Method

Making a science fair project is easier if you know about the Scientific Method, check out our step by step guide for more information.

Chemistry Ideas

Get help with your next chemistry science fair project by checking out our great ideas that cover everything from forensics to crystals.

Рис. 6. Приклад сторінки платформи «Science for kids» [1]

Всі проєкти містять детальну покрокову інструкцію, доповнену фото підказками та коментарями, що пояснюють той чи інший процес.

Розділі фото та відео матеріалів містять тематичні підбірки на наукові тематики, що зібрані в окремі групи.

Отже, використання платформи з матеріалами дозволяє розвивати компетентності в галузі природничих наук, компетентності в іномовній галузі, цифрові компетентності учнів, а педагогам проводити уроки з використанням ігрових та інтерактивних технологій. Завдання та інформація, що містяться на «Science for kids» можуть бути використані вчителям початкової, середньої та профільної школи, під час очного та дистанційного навчання та реалізувати компетентісний потенціал в організації освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Science for Kids - Fun Experiments, Facts, Games & Projects. Science for Kids. URL: <https://www.sciencekids.co.nz/> (дата звернення: 13.04.2025).
2. Концепція «Нова українська школа». (2016). Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р., № 988. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>

Жарченко Анна

Використання цифрових технологій для формування географічної компетентності здобувачів освіти старшої школи

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені

Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

annazharchenko54@gmail.com

Науковий керівник – доцент Слюта А.М.

У контексті реформування освіти та впровадження Концепції "Нова українська школа" важливого значення набуває цифровізація освітнього процесу [3]. Географія як шкільний предмет має великий потенціал для впровадження цифрових засобів навчання, що сприяють розвитку просторового мислення, критичного аналізу та прак-

тичних навичок здобувачів освіти. Сучасний педагог зобов'язаний не лише дотримуватися державного стандарту, а й адаптувати зміст і форми навчання до потреб та інтересів сучасного здобувача освіти. Одним із ключових завдань є формування географічної компетентності, що передбачає не лише знання, але й вміння застосовувати їх у реальному житті.

Метою статті є дослідження ефективності використання цифрових технологій для формування географічної компетентності здобувачів освіти 10 класу та розробка методичних підходів до інтеграції цифрових ресурсів у зміст шкільного курсу географії.

Формування географічної компетентності передбачає набуття здобувачами освіти системи знань, умінь та навичок, що дозволяють орієнтуватися в географічному просторі, розуміти просторові закономірності та взаємозв'язки, приймати обґрунтовані рішення щодо використання природних ресурсів, аналізувати географічну інформацію, критично мислити [5].

Науковці (І. Долішній, С. Кузнецов, О. Топузов, Т. Герасименко та інші) підкреслюють, що географічна компетентність є складовою ключових компетентностей здобувачів освіти, оскільки включає пізнавальну, ціннісну, діяльнісну й комунікативну складові. У старшій школі важливо формувати її не лише через засвоєння знань, а й через застосування їх у практичних ситуаціях [2, 6].

Особливе значення у цьому процесі має активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти шляхом створення умов для проблемного навчання, дослідницької діяльності, використання картографічного матеріалу, аналізу статистичних даних, просторового моделювання ситуацій. Саме тому цифрові технології виступають ефективним інструментом реалізації таких підходів.

Крім того, географічна компетентність тісно пов'язана з екологічною свідомістю, глобальним мисленням, усвідомленням ролі людини в навколишньому середовищі. Зміст географії старшої школи має орієнтуватися на формування відповідального громадянина, здатного оцінювати природно-соціальні процеси в локальному та глобальному вимірі [1, 2].

Серед цифрових засобів навчання доцільно використовувати під час освітнього процесу:

- Онлайн-карти та візуалізаційні сервіси (Google Maps, Google Earth, ArcGIS Online);
- Інтерактивні платформи для тестування та тренування навичок (LearningApps, Kahoot, Quizizz);
- Системи дистанційного навчання (Google Classroom, Moodle);

- Онлайн-дошки та сервіси співпраці (Padlet, Jamboard);
- ГІС-застосунки (QGIS, Simple GIS Client);
- Освітні відео та анімації (YouTube-канали "На Урок", "Наука і освіта", "GeoGraph") [4].

Застосування цифрових інструментів на уроках географії дозволяє не лише урізноманітнити освітній процес, але й індивідуалізувати його, враховуючи рівень підготовки кожного здобувача освіти, його навчальні потреби та інтереси. Додаткову цінність має можливість оперативного зворотного зв'язку, що забезпечується за допомогою формувального оцінювання.

Крім того, використання цифрових технологій створює умови для впровадження змішаного навчання, що поєднує очну та дистанційну форми організації освітнього процесу. В умовах викликів ХХІ століття, зокрема пандемій, воєнного стану, вимушеного переміщення – це надзвичайно актуально.

Практична частина дослідження проводилася в 10 класі Борзнянської ЗОШ І–ІІІ ступенів. В експерименті взяли участь 22 здобувача освіти. Було обрано розділ "Географічне середовище України", що охоплює важливі природничі теми (рельєф, клімат, водні ресурси, ґрунти, природні зони).

Упродовж чотирьох тижнів (березень 2025 року) частина уроків проводилася із застосуванням цифрових технологій:

- **Google Earth** – вивчення рельєфу України, аналіз топографічних форм;
- **LearningApps** – вправи на закріплення понять і класифікацій [8];
- **Padlet** – створення ментальних карт природних зон;
- **Google Форми** – для онлайн-опитувань та самоперевірки знань;
- **GeoGuessr** – інтерактивні географічні ігри для розвитку орієнтування [7];
- **Canva** – створення візуалізованих постерів за темою;
- **Thinglink** – інтерактивні карти з вбудованими відео та завданнями [9];
- **QR-коди** – організація краєзнавчих квестів у межах школи.

Під час занять у здобувачі освіти виконували інтерактивні вправи, досліджували карти, створювали власні інформаційні продукти, брали участь у міні-проектах. У ролі підсумкового завдання виступило створення інтерактивної карти України з позначенням природних ресурсів, кліматичних особливостей та природоохоронних об'єктів.

Аналіз результатів показав позитивну динаміку. Після завершення теми було проведено підсумкове тестування. Середній бал підвищився з 7,8 до 9,1. За результатами анкетування:

- 75% здобувачів освіти заявили про зростання інтересу до географії;
- 81% – вважають цифрові ресурси зручними та корисними;
- 64% – зазначили, що їм легше засвоювати матеріал з візуалізацією;
- 68% – виявили бажання продовжувати навчання в інтерактивному форматі.

Здобувачі освіти, які зазвичай проявляли пасивність, почали активніше брати участь в обговореннях, працювати в мінігрупах та ініціювати власні дослідження на основі відкритих джерел. Крім того, відзначено підвищення цифрової грамотності здобувачів освіти, що є додатковим позитивним ефектом впровадження інноваційних методів навчання.

Особливої уваги заслуговують якісні зміни в мисленні здобувачів освіти: спостерігалось зростання здатності аналізувати просторові процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати інформацію, самостійно формулювати висновки. Усе це свідчить про зростання рівня географічної компетентності.

Цифрові технології є потужним інструментом формування географічної компетентності здобувачів освіти старшої школи. Досвід, отриманий під час педагогічного експерименту у 10 класі Борзнянської ЗОШ I–III ступенів, доводить доцільність і ефективність їх використання. Вони сприяють підвищенню якості навчального процесу, мотивації та самостійності здобувачів освіти, розвитку критичного мислення й умінь аналізувати географічну інформацію.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку авторських цифрових ресурсів з географії, створення інтерактивних курсів, систем оцінювання прогресу здобувачів освіти, а також методичних рекомендацій щодо інтеграції цифрових інструментів у традиційну модель уроку. Перспективним напрямом також є вивчення впливу цифровізації на розвиток емоційного інтелекту, комунікативних навичок та соціальної активності школярів.

Список використаних джерел:

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. Географія. 10 клас : підручник. – Харків : Ранок, 2022. 240 с.
2. Істоміна С.О. Змішане навчання як сучасна освітня технологія. // Освітній простір України. 2020. №2. С. 42-47.

3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 05.04.2024).
4. На Урок. Освітній портал. URL: <https://naurok.com.ua> (дата звернення 05.04.2024)
5. Рожко О.О. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування географічної культури. // *Географія та економіка в рідній школі*. 2021. №6. С. 18-21.
6. Топузов О.М., Герасименко Т.П. Педагогічні технології у викладанні географії. К. : Педагогічна думка, 2013. С. 33.
7. GeoGuessr Географічна онлайн-гра. URL: <https://www.geoguessr.com> (дата звернення 10.04.2024).
8. LearningApps.org. Інтерактивні вправи. URL: <https://learningapps.org> (дата звернення 29.03.2024).
9. Thinglink. Інтерактивні зображення. URL: <https://www.thinglink.com> (дата звернення 05.04.2024).

Мазур Катерина

Сучасні технології навчання географії

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна*

oksana.braslavska@udpu.edu.ua

Науковий керівник – професор Браславська О. В.

В освітньому просторі сучасного суспільства значна увага приділяється розвитку географічного мислення здобувачів освіти за допомогою різних методів та технологій. Саме тому для ЗЗСО необхідністю постає постійне вдосконалення методичної бази для формування їх просторових уявлень, аналітичного мислення, а також умінь працювати з географічною інформацією та технологіями. Крім того, ефективний розвиток географічного мислення учнів потребує інтеграції сучасних педагогічних підходів, активного застосування інформаційних технологій і методичної підтримки з боку вчителів. Вирішення цього питання сприятиме підвищенню якості географічної освіти та підготовці учнів до життя у глобалізованому суспільстві.

Інформаційний розвиток суспільства, постійне оновлення географічних знань висувають нові вимоги до побудови освітнього процесу, адже необхідним є не лише передавання знань, а й формування

особистості, засвоєння загальнолюдських цінностей та розкриття потенціалу кожного здобувача загальної середньої освіти. Вважаємо, що саме компетентнісний підхід до навчання сприяє розвитку їх умінь аналізувати та узагальнювати географічну інформацію, працювати з альтернативними точками зору щодо географічних об'єктів і явищ, ефективно комунікувати, генерувати нові ідеї та приймати обґрунтовані рішення, що і є основою географічного мислення.

Багато педагогів сучасності усвідомлюють важливість інтерактивних технологій і їхнього впливу на ефективність навчання за умов компетентнісного підходу. На нашу думку саме інтерактивність на уроках географії допоможе учням не лише мати високі результати у навчанні, а й адаптуватися до змін у сучасному світі; допоможе мотивувати учнів до самостійного мислення, аргументовано висловлювати власну точку зору, поважати думки інших і знаходити компроміси. Для цього вчитель географії повинен створювати сприятливу атмосферу для навчання, заохочувати учнів до творчості, стимулювати їхню зацікавленість та формувати позитивне ставлення до освіти.

Вікіпедія визначає інтерактивне навчання як «навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу: співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами освітнього процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють здійснювати. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання рольових ігор» [1].

Важливо зазначити, що саме інтерактивне навчання базується на діалозі та взаємодії між учнями та вчителем в комфортному освітньому середовищі, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та відчуття кожним здобувачем освіти своєї інтелектуальної спроможності. Психологи зауважують, що інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою [2]. Саме тому важливим є підбір методів і форм, адже інтерактивний підхід завжди орієнтований на спільне розв'язання проблем, дослідницьку діяльність та співпрацю. А якщо вчитель залучатиме учнів до формування цілей навчання, то це підвищуватиме і їхню мотивацію здобувати знання з географії.

Позитивом інтерактивного підходу у географічній освіті вбачають те, що він сприяє ефективному опрацюванню наукової інформації, розвитку вміння аналізувати, порівнювати, синтезувати та узагальнювати дані. Учні вчать застосовувати знання з географії в реальних ситуаціях, висловлювати власні ідеї та пропонувати альтернативні рішення проблемних питань. Освітній процес має бути максимально

наближеним до життя, ґрунтуватися на реальних ситуаціях, які можна вирішувати у співпраці «вчитель-учні», «учень-учень».

Саме це дозволяє їм в майбутньому критично осмислювати інформацію, аналізувати її та приймати обґрунтовані рішення. Інтерактивне навчання використовує широкий спектр методів: дискусії, рольові ігри, мозковий штурм, дебати, групову та парну роботу, ситуативні вправи та інше. Наприклад, групова робота сприяє розвитку комунікабельності, відповідальності та довіри між учасниками, лекції дозволяють учням отримати фундаментальні знання, а методи активного навчання допомагають їх глибше осмислити та застосувати.

Отже, сучасні інтерактивні технології стимулюють розвиток географічного мислення, вміння дискутувати та формування власної позиції. У поєднанні з правильною організацією освітнього процесу вони сприяють розвитку самостійності, творчості та критичного мислення учнів, що є важливими навичками для успішного життя у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F
2. <https://psychologist.net.ua/interaktyvne-navchannya/>

Проява Марія

Використання ігрових технологій у процесі вивчення географії в 6-7класах: досвід Козилівської ЗОШ

*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
proyavamasha@gmail.com*

Науковий керівник – доцент Слюта А.М.

Сучасна географічна освіта вимагає впровадження нових підходів до організації навчального процесу. Особливо це актуально для здобувачів освіти 6-7 класів, які перебувають у періоді активного пізнавального розвитку, проте їх увага є нестійкою, а мотивація до навчання – вибірковою. Ігрові технології стають важливим інструментом, здатним перетворити урок географії на захоплюючу подорож у світ знань [5]. Застосування ігор на уроках сприяє формуванню

ключових компетентностей, активізації пізнавальної діяльності та підвищенню інтересу до предмета.

Ігрові технології – це сукупність прийомів і методів організації навчання, у яких переважає ігрова форма взаємодії вчителя й здобувачів освіти. Ігрова діяльність сприяє створенню позитивного емоційного фону, який є важливою умовою ефективного засвоєння знань [1, 6].

Науковці (О. Пометун, Л. Пироженко, В. Шевченко) наголошують, що ігрові форми навчання стимулюють розвиток мислення, формують навички співпраці, сприяють формуванню просторового уявлення та розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи й суспільства [4, 7].

До основних видів ігор, які можна застосовувати на уроках географії, належать:

- Дидактичні ігри (пазли, картографічні головоломки, вікторини);
- Рольові ігри (моделювання ситуацій: «експедиція в джунглі», «робота метеоролога»);
- Квести та геокешинг (пошук географічних об'єктів за підказками);
- Інтерактивні онлайн-ігри (Kahoot, LearningApps, Wordwall тощо).

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [2] та оновленої навчальної програми з географії [3], однією з ключових цілей предмета є формування географічної компетентності, що передбачає здатність здобувачів освіти орієнтуватися у просторі, застосовувати знання для пояснення явищ природи, взаємозв'язків між людиною і довкіллям.

Змістові лінії програми для 6 класу (початковий курс географії) та 7 класу (материки та океани) мають великий потенціал для впровадження ігрових методів. Наприклад:

- Тема «Географічна карта» дозволяє використовувати картографічні квести;
- Тема «Материки і океани» дає змогу створювати географічні подорожі та рольові ігри;
- Тема «Природні зони» – чудова основа для створення тематичних вікторин, турнірів знань або «експедицій» [2, 3].

У Козилівській ЗОШ ігрові технології систематично використовуються під час вивчення географії у 6-7 класах. Вчителем розроблено та впроваджено низку інтерактивних вправ і завдань з використанням цифрових платформ (LearningApps, Wordwall, Quizizz), а також проведено ряд тематичних географічних квестів.

Приклад 1. Тематичний квест «Подорож Африкою» (7 клас) Під час вивчення теми «Африка» здобувачі освіти працювали в командах. Кожна команда отримала маршрутну карту з підказками. Виконуючи

завдання (пошук на карті, визначення координат, розв'язання кліматичних задач), учні «перетинали» материк. Завершенням стало створення короткої презентації «Що мене здивувало в Африці?».

Приклад 2. Вікторина Kahoot! «Географічні відкриття» (6 клас) Цифрова вікторина стала формою повторення і узагальнення знань. Завдяки змагальній формі учні були максимально залучені, а вчитель оперативно отримав зворотний зв'язок про рівень засвоєння теми.

Результати анкетування (2024 р.) серед здобувачів освіти показали, що:

- 82% вважають уроки з елементами гри більш цікавими;
- 74% зазначили, що саме завдяки іграм краще запам'ятовують матеріал;
- 69% стали активніше брати участь в обговореннях і завданнях.

Використання ігрових технологій у навчанні географії має низку суттєвих переваг, які позитивно впливають на освітній процес. Насамперед, застосування ігор сприяє підвищенню мотивації до навчання. Здобувачі освіти з цікавістю включаються в діяльність, яка сприймається як захопливий процес, а не як традиційне засвоєння матеріалу. Це особливо важливо у 6–7 класах, коли в учнів часто знижується інтерес до шкільних предметів.

Крім того, ігрові методи сприяють розвитку критичного та просторового мислення, що є одним із важливих компонентів географічної компетентності. Завдяки роботі з картами, аналізу просторових об'єктів, моделюванню ситуацій діти навчаються приймати обґрунтовані рішення, оцінювати явища з різних позицій. Також ігрові технології створюють сприятливі умови для формування навичок співпраці, оскільки багато з них передбачають колективне виконання завдань, обговорення, взаємодію в команді. Через гру можна ефективно реалізовувати принцип диференційованого підходу, адаптуючи завдання до індивідуальних можливостей кожного здобувача освіти.

Водночас, попри значну ефективність, впровадження ігрових технологій у навчальний процес супроводжується певними труднощами. Зокрема, підготовка до проведення уроків з використанням ігор потребує додаткового часу на розробку сценаріїв, підбір матеріалів, створення цифрових ресурсів.

Ще однією проблемою є необхідність відповідного технічного забезпечення: доступ до інтернету, наявність пристроїв (планшетів, ноутбуків, смартфонів) у здобувачів освіти. У сільських школах, до яких належить і Козилівська ЗОШ, це питання не завжди вирішується на належному рівні. Крім того, слід враховувати індивідуальні особливості учнів – не всі однаково активно включаються в гру, дехто може втрачати інтерес або почуватися невпевнено в умовах змагальності.

Це потребує від учителя вміння створювати інклюзивне і підтримувальне середовище на уроці. Таким чином, хоча ігрові технології мають значний потенціал для оновлення змісту і форм географічної освіти, їх використання вимагає ретельного планування, професійної підготовки вчителя та належних організаційно-технічних умов.

Отже, ігрові технології є ефективним інструментом для підвищення якості географічної освіти в 6–7 класах. Вони сприяють глибшому засвоєнню знань, розвитку компетентностей і формуванню пізнавального інтересу. Досвід Козилівської ЗОШ показує, що за умов продуманого впровадження ігрові технології можуть стати основою для створення сучасного, компетентнісно орієнтованого уроку географії. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на систематизацію видів ігор відповідно до тем курсу, а також на розробку інтегрованих форм ігрової діяльності в межах міжпредметних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування у шкільній географії // Географія та економіка в рідній школі. 2020. № 5. С. 2-7.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.
3. Навчальна програма з географії для закладів загальної середньої освіти (5–9 класи). – Київ: МОН України, 2021. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>
4. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2007. 192 с.
5. Сущенко Л. М. Методика використання ігрових технологій на уроках географії // Географія та економіка в рідній школі. – 2018. – № 11. С. 17-21.
6. Федорова Н. А. Дидактичні ігри з географії: методика застосування в 6-7 класах // Географія та економіка в рідній школі. 2019. № 4. С. 24-28.
7. Шевченко В. П. Ігрові технології навчання як засіб формування ключових компетентностей учнів // Педагогіка і психологія. 2021. № 3. С. 83-89.

Резвін Богдан

**Використання штучного інтелекту в освітньому процесі:
проблеми та перспективи (за результатами опитування вчителів)**

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна*

rezvin.bogdan.ndu@gmail.com

Науковий керівник: к.г.н., доцент Барановська О. В.

У XXI столітті освіта переживає справжню метаморфозу під впливом стрімкого розвитку цифрових технологій. Зокрема, дедалі більшої популярності набувають інструменти штучного інтелекту (ШІ), які можуть бути ефективно використані не лише в науці чи бізнесі, а й у шкільній практиці. Тема інтеграції ШІ в освітній процес сьогодні є надзвичайно актуальною та водночас викликає низку питань серед педагогів, батьків та учнів. Саме тому виникла потреба проаналізувати, як вчителі ставляться до використання таких технологій у своїй роботі, які перспективи та ризики вони вбачають, і чи готові до змін.

З цією метою було проведено онлайн-опитування серед учителів різних предметів. До участі долучилися вчителі, які мають різний педагогічний стаж – від кількох років до понад двох десятиліть. Така вибірка дозволяє побачити ситуацію під різними кутами зору – як очима досвідчених педагогів, так і тих, хто нещодавно розпочав свій професійний шлях.

Почнемо з обізнаності щодо самого поняття «штучний інтелект». Усі респонденти (100%) відповіли, що знайомі або частково знайомі з цим терміном. Проте лише один учитель (20%) оцінив свій рівень знань як високий, у той час як решта – середній або частковий. Це свідчить про те, що, хоча технологія вже увійшла у свідомість педагогів, реального досвіду її застосування ще недостатньо.

Стосовно практичного використання ШІ у повсякденній роботі, 60% опитаних зазначили, що вже мали досвід застосування таких інструментів. Найпоширенішими серед них виявилися ChatGPT, Gemini та Google Bard. Ці сервіси вчителі використовують передусім для створення тестів, розробки навчальних матеріалів та наочностей, а також для генерації ідей та перевірки знань учнів. У деяких випадках ШІ виконує роль «цифрового помічника», який полегшує рутину та дає змогу зосередитись на творчих аспектах навчання.

Респонденти назвали чимало причин, через які вони б залучали ШІ на уроках. Найпопулярнішою метою стало створення тестових завдань – цю опцію обрали 60% учасників. Також згадувались такі функції, як підготовка наочностей, автоматична перевірка робіт та

пошук інформації. Важливо, що педагоги бачать у ШІ не тільки інструмент для полегшення праці, а й засіб для покращення взаємодії з учнями та підвищення ефективності освітнього процесу.

Стосовно переваг, які надає штучний інтелект, погляди вчителів здебільшого збігаються. У першу чергу вони відзначають розширення можливостей для навчання – це найпоширеніша відповідь (60%). Також вказувались економія часу, індивідуалізація підходу до кожного учня та підвищення мотивації до навчання. Усі ці чинники, на думку педагогів, сприяють покращенню якості освіти та роблять її більш сучасною, динамічною та доступною.

Однак не обійшлося і без занепокоєнь. Деякі вчителі висловили побоювання щодо потенційних ризиків, які несе із собою ШІ. Серед основних проблем респонденти називали відсутність контролю над контентом, що генерується (60%), можливість повної або часткової заміни вчителя машинами (40%), а також ризик того, що учні стануть надто залежними від технологій чи отримуватимуть недостовірну інформацію. Такі відповіді засвідчують потребу у чітких етичних, правових та методичних межах використання ШІ в освіті.

Водночас усі вчителі без винятку (100%) висловили готовність навчатися та підвищувати свою цифрову компетентність. Це дуже важливий сигнал: педагоги не відкидають нові технології, але прагнуть до безпечного та обґрунтованого впровадження. Найзручнішими формами навчання респонденти вважають онлайн-курси (40%), вебінари (40%) та методичні рекомендації (40%), причому частина обрала одразу кілька форматів.

На запитання, чи впливає ШІ на якість освіти (80%) відповіли, що вплив є позитивним. Один респондент висловив скепсис, вважаючи, що технології можуть мати й негативний вплив, якщо використовуються без системного підходу. Щодо загального ставлення до впровадження ШІ в освіту, погляди також виявилися позитивними: 80% вважають це доцільним, а ще 20% підтримують ідею частково.

Отже, результати дослідження дають змогу зробити висновки, що сучасні українські педагоги готові до змін і зацікавлені у впровадженні новітніх технологій. Вони відкриті до навчання, бачать практичні переваги ШІ, але водночас очікують чітких рамок, підтримки від держави, методичних рекомендацій та надійних джерел знань. Саме поєднання технологічного прогресу та людського фактора здатне забезпечити ефективне й безпечне використання штучного інтелекту у школі.

**Роль шкільної географічної освіти у формуванні знань
про вплив кліматичних змін на здоров'я**

*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
darinaholiavko25@gmail.com
Науковий керівник – доцент Слюта А.М.*

Кліматичні зміни є одним з найбільших викликів, з якими стикається сучасне суспільство. Ці зміни зачіпають усі сфери життя, включаючи здоров'я людини. Спостережувані зміни в температурі, кількості опадів, частоті екстремальних погодних явищ безпосередньо впливають на здоров'я людини, підвищуючи ризик захворювань, таких як алергії, серцево-судинні хвороби, інфекційні захворювання, а також викликаючи стресові стани внаслідок природних катастроф [5].

Освітні системи у всьому світі повинні реагувати на ці виклики, включаючи питання зміни клімату в навчальні програми, особливо в таких предметах, як географія, що мають безпосередній зв'язок з вивченням природних явищ. У цьому контексті важливе значення має шкільна географічна освіта, яка не тільки надає знання про природу, а й формує здатність аналізувати глобальні екологічні проблеми, зокрема вплив кліматичних змін на здоров'я людини.

Зміни клімату впливають на здоров'я через низку механізмів:

- Підвищення температури: постійне підвищення середньої температури призводить до збільшення кількості теплових хвиль, що може спричиняти перегрів організму, загострення серцево-судинних захворювань, зневоднення та інші фізіологічні порушення.
- Екстремальні погодні явища: повені, урагани, торнадо та інші природні катастрофи призводять до великих людських жертв і створюють стресову ситуацію для постраждалих, що впливає на психоемоційний стан.
- Збільшення рівня алергенів: вищі температури можуть сприяти підвищенню концентрації алергенів, що у свою чергу призводить до збільшення випадків алергічних реакцій, зокрема на пилок рослин.
- Розширення ареалів інфекцій: кліматичні зміни можуть сприяти розширенню ареалів поширення комарів, які є переносниками різних інфекцій [2, 4].

Ці процеси тісно взаємопов'язані і викликають збільшення кількості захворювань, що є безпосереднім наслідком змін клімату. Це підвищує необхідність навчати молодь про ці загрози вже в шкільному віці.

Шкільна географія є важливим інструментом у формуванні у здобувачів освіти екологічної свідомості, адже через географічну науку вони вивчають різноманітні природні процеси, у тому числі кліматичні зміни, та їхні наслідки для навколишнього середовища і здоров'я людини. Однак це знання має бути інтегроване у практичну діяльність, що дозволить здобувачам освіти не лише розуміти теоретичні аспекти, а й використовувати здобуті знання у реальному житті [3].

Важливим етапом є використання проблемно-пошукових та проєктних методів навчання, що сприяють активному залученню здобувачів освіти до дослідження глобальних проблем. Через такі методи вони не тільки отримують інформацію, а й розвивають навички аналізу, оцінки та застосування знань.

Одним із ефективних підходів є використання інтерактивних методів навчання, що допомагають залучити здобувачів освіти до активної діяльності. Зокрема, такі методи включають:

- Інтерактивні карти та моделі кліматичних змін, які дозволяють візуалізувати зміни температури, рівня опадів, а також прогнози зміни клімату в майбутньому.
- Використання статистичних даних для аналізу трендів змін клімату та їхнього впливу на здоров'я. Це дозволяє здобувачам освіти формувати навички роботи з науковими даними.
- Робота з реальними прикладами. Наприклад, можна досліджувати випадки природних катастроф у певних регіонах та їхній вплив на здоров'я людей, що дозволяє здобувачам освіти зрозуміти реальні наслідки кліматичних змін [1].

Інтеграція з іншими навчальними дисциплінами, такими як біологія, основи здоров'я та соціальні дисципліни, є ще одним важливим інструментом для формування у здобувачів освіти комплексного бачення цього глобального явища.

У межах вивчення теми «Кліматичні зміни та їхній вплив на здоров'я людини» було проведено проєкт «Здоров'я і клімат: аналіз та прогнози», до якого були залучені здобувачі освіти 10 класу Рогізьківського ліцею Сновської міської ради. Метою дослідження було не лише формування знань про кліматичні зміни, але й практичне застосування цих знань для дослідження впливу змін клімату на здоров'я.

Дослідження складалося з кількох етапів:

1. Збір і аналіз кліматичних даних. Здобувачі освіти самостійно працювали з відкритими метеорологічними джерелами, архівами погоди та онлайн-платформами (зокрема, сайти Укргідрометцентру, ClimateData.org, Meteoblue тощо). Вони проаналізували динаміку середньорічної температури повітря, кількості опадів, кількості днів з температурними аномаліями у своєму регіоні за останні 30 років. Окремо була складена хронологічна таблиця років з найбільш

вираженими відхиленнями кліматичних показників. Результати були оформлені у вигляді графіків, які демонстрували тенденцію до потепління та зменшення зимових опадів.

2. Інтерв'ю та опитування. Здобувачі освіти підготували анкету з 10 запитаннями, що стосувалися самопочуття мешканців у періоди спеки, дощових днів, різких змін погоди. Було опитано 35 респондентів різного віку. Зібрані відповіді продемонстрували, що близько 68% опитаних помічають негативні зміни у своєму самопочутті під час аномальної спеки (втома, головний біль, дратівливість), а 40% вказали на посилення алергічних симптомів у періоди активного цвітіння, яке, за їх словами, «починається раніше і триває довше». Здобувачі освіти проаналізували результати за віковими категоріями, створили діаграми, провели групове обговорення, зробили висновки про вразливість різних вікових груп до погодних змін.

3. Аналіз захворюваності. У межах співпраці з шкільною медичною сестрою та на основі відкритих даних Сновського центру первинної медико-санітарної допомоги було вивчено статистику звернень із приводу гіпертонічної хвороби, простудних інфекцій, теплових ударів та алергічних реакцій за останні роки. Здобувачі освіти виявили, що найбільше звернень припадає на весняно-літній період, і в більшості випадків скарги співвідносяться з періодами різких змін погоди або аномальної спеки. Було складено інфографіку, що поєднує календар змін погоди з ростом кількості захворювань.

4. Прогнозування та рекомендації. Спираючись на зібрані дані, здобувачі освіти створили короткотермінові прогнози щодо можливого розвитку кліматичних умов у регіоні на найближчі 5–10 років (на основі моделей, запропонованих кліматичними сайтами), та розробили пам'ятку для місцевих жителів із порадами, як уникати негативного впливу спеки, зменшити ризики алергій та підтримувати психоемоційне здоров'я в умовах погодного стресу. Серед рекомендацій: уникати тривалого перебування на сонці в години спеки; застосовувати засоби захисту від пилку під час сезону цвітіння; слідкувати за гідратацією організму в літній період; заздалегідь планувати фізичні навантаження у відповідні погодні умови.

Окремим результатом дослідження стало створення інформаційного стенду в ЗЗСО який включає основну інформацію про вплив кліматичних змін на здоров'я, метеоалергічний календар, інфографіку з даними дослідження та QR-коди на онлайн-ресурси для подальшого самостійного вивчення теми.

Таким чином, викладання теми змін клімату в старшій школі має важливе значення для формування у здобувачів освіти знань про екологічні та соціальні наслідки цих змін. Шкільна географія виступає важливим інструментом для аналізу впливу кліматичних змін на

здоров'я людини. Використання різноманітних методів навчання, таких як проєктна діяльність, інтерактивні карти, робота з реальними даними, дозволяє здобувачам освіти не лише отримати знання, а й застосувати їх у реальному житті. Це допомагає формувати критичне мислення, яке є необхідним для розв'язання глобальних проблем сучасності.

Список використаної літератури

1. Голуб Н.І., Якубовський С.О. Методика навчання географії: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 368 с.
2. Задорожний В.П. Освітні аспекти екологічної безпеки в контексті зміни клімату // *Екологічна освіта та наука*. 2021. №2. С. 12-17.
3. Коберник С.Г., Коваленко, Р.Р. Методика навчання географії: підручник для студентів географічних спеціальностей. К.: Освіта України. 2021. 376 с.
4. Шевченко О.В. Вплив зміни клімату на здоров'я населення: сучасні виклики та адаптаційні заходи // *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування*. 2022. №1. С. 98-103.
5. Яцук В.М. Здоров'я людини в умовах глобальних кліматичних змін // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*. 2020. №12. С. 5-59.

Наукове видання

МОЛОДЬ В ГЕОГРАФІЧНІЙ НАУЦІ

Матеріали

*III Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Ніжин, 17 квітня 2025 року)*

Технічний редактор – І. П. Борис

Друкується з макету замовника

Підписано до друку 04.06.25 р.
Гарнітура Times
Замовлення № 132

Формат 60х84/16
Обл.-вид. арк. 4,48
Ум. друк. арк. 5,34

Папір офсетний
Електронне вид-ня

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.

м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72

E-mail: vidavn.ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.